unesco

Oslavy 150. výročí narození
Tomáše Bati,
podnikatele (1876-1932)
ve spolupráci s UNESCO

BAŤA 150 LET

bata150.cz

Touha tvořit

Touha tvořit je jednou ze základních lidských potřeb. Je zdrojem práce, inovací, vztahů i smysluplného života. Právě tuto touhu považoval Tomáš Baťa za největší lidský kapitál – sílu, která dokáže proměnit jednotlivce, firmu i celou společnost.

Tomáš Baťa byl zakladatelem firmy Baťa, která vznikla v roce 1894 a z níž postupně vybudoval podnik globálního věhlasu. Nebyl však pouze úspěšným podnikatelem. Byl tvůrcem myšlení a systému, který stavěl člověka do středu dění. Už ve 20. letech 20. století zavedl principy samosprávy dílen, podílu spolupracovníků na výsledcích, systematického vzdělávání i sociální odpovědnosti firmy.

Výstava Touha tvořit vznikla u příležitosti 150. výročí narození Tomáše Bati. Představuje jeho odkaz jako ucelenou filozofii, v níž se propojuje práce se službou, podnikání se vzděláváním a osobní rozvoj s odpovědností vůči druhým. Ukazuje, že baťovské principy nejsou minulostí, ale živou inspirací i pro dnešní svět.

Touha tvořit začíná u jednotlivce. U odvahy začít u sebe.

Autoři výstavy

NADACE TOMÁŠE BATI

Generální partner
FOSFA Life Science

Hlavní partneři
Bata Shoe Foundation | Baťa | KOMA Modular | PSG | TRINITY BANK

Tvoříme spolu
zlín. city of endless possibilities | Zlín Region Outside the box | Tomas Bata University | BATA REGION | MUZEUM JIHOVÝCHODNÍ MORAVY VE ZLÍNĚ | ŠVEC GROUP | OMAP Estate | Mimza | Východní Morava

Výstava Nadace Tomáše Bati
Autoři výstavy: GABRIELA KONČITÍKOVÁ | JAKUB MALOVANÝ | YVONA ČINČOVÁ | HANA KUSLOVÁ
Jazyková úprava: ŠÁRKA PROCHÁZKOVÁ
Grafický návrh: BARBARA PIVEČKOVÁ | Konzultace: JAN HERMAN | ZDENĚK POKLUDA
Zdroje fotografií: Nadace Tomáše Bati | rodina Baťa | Státní okresní archiv Zlín | osobní archivy

Začátek cesty a zrod fenoménu Baťa

Tomáš Baťa se narodil 3. dubna 1876 ve Zlíně do rodiny Anny a Antonína Baťových. Pocházel z tradiční ševcovské rodiny, která si řemeslo předávala po generace. Již od dětství byl v přímém kontaktu s výrobou obuvi i jejím prodejem.

Původní baťovka (zdroj: archiv Nadace Tomáše Bati).

Od raného věku projevoval podnikavost. Ze zbytků kůže nalezených v otcově dílně vyráběl botičky pro panenky, které prodával na trzích. Jeho dětství však nebylo snadné – když mu bylo osm let, zemřela mu matka a otec později založil novou rodinu.

Ševcovskému řemeslu se začal učit v dílně svého otce.

V roce 1894 si sourozenci Antonín, Tomáš a Anna Baťovi zřídili obuvnickou živnost a o tři roky později zahájili výrobu plátěné obuvi, která se stala známou pod názvem „baťovky“.

Roku 1900 byla založena veřejná obchodní společnost **T. & A. Baťa, výroba plátěné a houněné obuvi ve Zlíně,** která svou výrobu přestěhovala do nové tovární budovy u zlínského nádraží.

V roce 1908 se Tomáš Baťa stal jediným majitelem firmy.

V roce 1931 byla založena akciová společnost Baťa.

Již v roce 1928 bylo Československo díky firmě Baťa největším exportérem obuvi na světě. V roce 1929 uvedla americká média Tomáše Baťu mezi 100 nejvlivnějšími osobnostmi světa.

Ačkoliv je Tomáš Baťa často vnímán především jako výrobce obuvi, sám k tomu řekl:

„Doufám, že na světě není nikdo, kdo by si myslel, že za úspěchem našeho podniku stojí boty. Za jeho úspěchem stojí lidé.“

Tomáš Baťa

Sourozenci Baťovi – Anna, Tomáš a Antonín (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2, p. č. 2).

Také zdůrazňoval:

„Nejcennějším kapitálem v našem podniku jsou lidé. Jediná konkurenční výhoda do budoucna je v člověku, který je ochoten se učit a sloužit.“

Tomáš Baťa

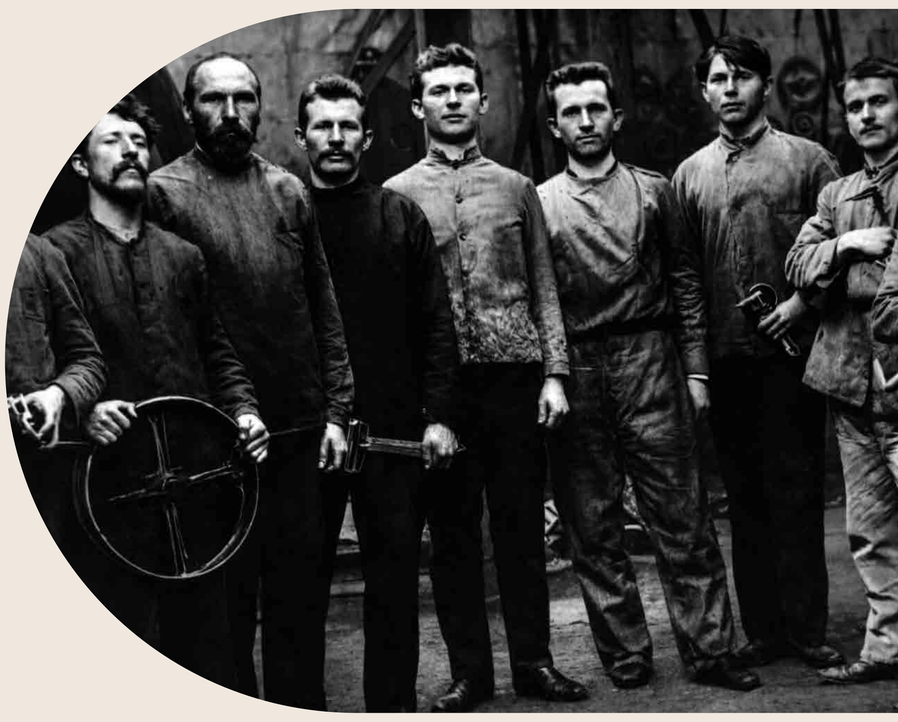
Tomáš Baťa s návštěvou v továrním areálu (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14220, p. č. 26).

Společně se svými spolupracovníky vyvinul Tomáš Baťa ojedinělý systém řízení a filozofii podnikání. Systém řízení dával lidem jistotu, řád a jasná pravidla. Filozofie jim poskytovala smysl práce – důvod tato pravidla nejen dodržovat, ale také je rozvíjet a zdokonalovat. Především však učila člověka vnímat vlastní sebehodnotu.

Tomáš Baťa pochopil, že hodnotnou a trvalou práci lze vytvářet pouze s lidmi, kteří vědí, jak se hodnota tvoří. Podle něj to dokáže člověk, který zná svou sebehodnotu.

Sebehodnota zvyšuje pravděpodobnost, že člověk bude chtít tvořit hodnoty – v životě, práci, vztazích i komunitě.

Na základě těchto myšlenek se postupně formovala filozofie Baťa.

Skupina pracovníků strojírny s Antonínem (třetí zleva) a Tomášem (čtvrtý zleva) Baťovými, 1904 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3, p. č. 1).

Podnikatelská filozofie Baťa

Proč vznikla filozofie Baťa?

Tomáš Baťa si uvědomil, že vybudoval moderní firmu, která nabízela spolupracovníkům kvalitní zázemí, vysoké mzdy, bydlení, vzdělávání, kulturní a sportovní rozvoj, sociální i zdravotní péči. Následně dospěl k závěru, že toto všechno nikdy nepozvedne životní úroveň člověka, dokud se člověk nezačne starat sám o sebe a nebude mít vztah sám k sobě.

Baťa věděl, že emoční stabilita je až o 30 % vyšší u lidí, kteří mají vztah sami k sobě, dbají o spánek, stravu a pitný režim. Vyšší emoční stabilita zajišťuje kvalitnější pracovní výkon.

Tomáš Baťa při práci u svého psacího stolu (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 90, p. č. 1).

Myšlení Tomáše Bati vycházelo ze zdravého selského rozumu. Baťovské zásady proto mají původ v prosté, reálné úvaze, která byla přetavena do motta:

„Jediná možnost, jak změnit chování lidí, je osobní příklad.“

Tomáš Baťa

Baťovy závody – budova 43, sklad gumáren, vzadu budova 32 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4348, p. č. 1).

„Člověk, který není schopen vybudovat sám sebe, není schopen budovat a vychovávat druhé. Člověk, který v sobě nemá touhu budovat sám sebe, nemůže být pro druhé vzorem!“

Tomáš Baťa

„Svět vás nebude nikdy posuzovat podle toho, kým jste mohli být, ale podle toho, kým jste se opravdu stali.“

Tomáš Baťa

Baťovy závody – pohled na správní budovu (zdroj: SOkA Zlín o. č. 4272, p. č. 1).

„Člověka věřícího v sebe sama, milujícího život, překonávajícího obtíže a zanechávajícího odkaz lepší společnosti není možné nalézt. Takoví lidé se nerodí. Takového člověka je potřeba vychovat.“

Tomáš Baťa

„Na cestě k úspěšnému seberozvoji máte jen dvě překážky. Opravdu jen dvě: strach a lenost. Chcete svůj životní úspěch podmínit těmito dvěma překážkami?“

Tomáš Baťa

Svátek práce 1932 – spolupracovníci závodů shromáždění k oslavě 1. máje (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6041, p. č. 1).

„V disciplíně je svoboda. Disciplína je nástrojem budování sebeúcty. S překonáváním překážek roste sebevědomí.“

Tomáš Baťa

„Tvořivý duch je nejcennější živel v každém podniku. Bez něj se podnik stane byrokracií.“

Tomáš Baťa

Baťovská služba – na první místo si postavte sami sebe

Baťovská služba je pojem, který je často skloňován, ale málokdy skutečně pochopen. Při zmínce o odkazu Baťa, Tomáši Baťovi nebo o využití Baťovy soustavy řízení bývá služba často zjednodušeně vyjádřena výrokem:

„Náš zákazník – náš pán.“

Tomáš Baťa

Služba zákazníkovi (zdroj: archiv Nadace Tomáše Bati).

Filozofie Baťa však říká:

„Nemůžeš dávat, co sám nemáš.“

Tomáš Baťa

Tomáš Baťa provází významné zahraniční hosty v závodech (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 80, p. č. 2).

Baťovy závody – mladí muži v uniformách (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14355, p. č. 4).

Není možné skutečně sloužit zákazníkovi, pokud člověk neumí posloužit nejprve sám sobě. Chcete-li být pro ostatní přínosem, odvádět nejlepší práci a poskytovat nejlepší službu, musíte se nejprve naučit posloužit sami sobě.

Filozofie služby je rozdělena do sedmi stupňů:

1. Poslouž nejprve sám sobě
2. Poslouž svým blízkým a rodině
3. Poslouž svým spolupracovníkům
4. Poslouž svým zákazníkům
5. Poslouž firmě
6. Poslouž veřejnosti
7. Poslouž životu

Tomáš Baťa ve společnosti účastníků exkurze (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2059, p. č. 1).

Baťovské pojetí služby životu spočívá v neustálé snaze o zlepšení. Když se člověk denně snaží o jakékoli, i sebemenší zlepšení, je to cesta kupředu – je to služba životu. Znamená to nepřestat se snažit.

Pravidlo 8–8–8

Základem spokojeného života je rovnováha spánku, práce a seberozvoje.

Nejzásadnějším baťovským pravidlem je **8–8–8**. Je závazné pro každého člověka – v osobním i profesním životě. Představuje ideální harmonogram dne:

8 hodin kvalitního spánku
8 hodin plnohodnotné práce
8 hodin času věnovaného seberozvoji

Pohled do dílny učňů strojařů v Baťových závodech ve Zlíně (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15310, p. č. 26).

Kvalitní osmihodinový spánek může zvýšit pracovní výkon až o 30 %.

V roce 1932 nabízela firma Baťa více než 4 000 vzdělávacích aktivit, přičemž 79 % z nich nesouviselo přímo s výrobou obuvi. Jednalo se například o kurzy zaměřené na:

- důležitost spánku (firma nabízela 137 aktivit podporujících kvalitní spánek),
- dovednost říkat „ne“,
- vytváření kvalitních vztahů,
- důležitost volného času v životě člověka,
- nalezení vztahu ke sportu,
- způsoby, jak být prospěšný komunitě, a stovky dalších.

Baťova soustava řízení

Soustava řízení, kterou vytvořil Tomáš Baťa, nebyla souborem jednotlivých opatření, ale propojeným systémem, v němž každý prvek podporoval odpovědnost, samostatnost a růst člověka.

Podnikatelský princip Tomáše Bati lze shrnout do tří krátkých zásad:

1. Nízké ceny
2. Vysoké mzdy
3. Přiměřený zisk

Pohled do dílny strojírenské školy v továrním areálu firmy, 1934 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 967, p. č. 1).

Osobní odpovědnost

Každý pracovník nesl odpovědnost za výsledek své práce, nejen za její provedení.

„Odpovědnost všech za všechno je odpovědnost nikoho za nic.“

Tomáš Baťa

„Nelze chtít odpovědnost tam, kde lidé nemají možnost rozhodovat.“

Tomáš Baťa

Samostatnost dílen a útvarů

Jednotlivé dílny fungovaly jako malé „podniky v podniku“. Byly odpovědné za vlastní hospodaření, nakupovaly a prodávaly služby a produkty mezi sebou. Například prodejní oddělení nakupovalo služby od propagačního oddělení apod.

„Kdo nezná své náklady, nemůže nést odpovědnost za výsledek.“

Tomáš Baťa

Podílová mzda a účast na zisku a ztrátě

Odměna byla přímo navázána na výkon a hospodářský výsledek. Tento způsob odměňování našel ideální průsečík mezi nejvyšším výrobním tempem a nejnižším procentem ztrát.

Jednoduše: čím více se toho vyrobí, tím vyšší odměna, čím více se pokazí, tím více budou muset konkrétní lidé a dílna zaplatit.

„Člověk musí vědět, že když bude pracovat více a přesněji, přemýšlet o práci a zdokonalovat ji, bude odměněn více než ten, který tak nečiní.“

Tomáš Baťa

Tomáš Baťa při projevu před zlínskou radnicí, 28. 10. 1928 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2553, p. č. 1).

Baťovy závody – budova číslo 15 před dokončením. V popředí výkop budovy číslo 14 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4382, p. č. 1).

„Jakmile člověk ví, že ztrátu nenese sám, přestává býti opatrným.“

Tomáš Baťa

Firma nesmí mít nikdy ztrátu

Do tohoto systému mohl být pracovník zařazen až po jednom roce ve firmě, když měl uspořeno cca 5000 Kčs na případnou vzniklou ztrátu.

Firma nikdy nesmí vést své spolupracovníky k zadluženosti.

„Nejvyšší ztráty podniku pramení z myšlenky: ‚on to někdo zaplatí‘. Ztrátu nikdy nehradí podnik, vždy ji hradí v důsledku člověk – spolupracovník. Peníze, které mohly být užity na rozvoj podniku, vyšší mzdy a růst, musí sanovat ztrátu. Při křivé práci netrpí pouze podnik, ale vždy člověk.“

Tomáš Baťa

Plánování a předpoklady

Baťovské plánování bylo založeno na přesném stanovení cílů, odpovědností a měřitelných výsledků na všech úrovních firmy. Každý útvar i jednotlivec věděl, co má dělat dnes, zítra i v delším horizontu, a nesl přímou odpovědnost za výsledek své práce. Předpoklady uváděly téměř přesný odhad prodeje jednotlivých typů obuvi.

„Nikdo z nás nemá práva naříkat na neúspěch, kdo si nedal ani tolik práce, aby si plně uvědomil svůj hospodářský cíl, nestanovil svůj hospodářský plán a pak nebyl ochoten se podle toho plánu zařídit.“

Tomáš Baťa

Vladimír Karfík – architekt a projektant řady zlínských budov, zejména sedmnáctipodlažní správní budovy firmy Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3835, p. č. 2).

Povinné spoření spolupracovníků

Každý spolupracovník firmy si musel povinně spořit ze své mzdy 10 %. Tyto úspory se zhodnocovaly 10% úrokem.

Podle Tomáše Bati potřebuje člověk finanční jistotu. Finanční gramotnost byla základním tématem edukace ve firmě.

„Peníze mají sloužit člověku, nikoliv člověk penězům.“

Tomáš Baťa

Transparentní účetnictví

Hospodářské výsledky byly otevřené a srozumitelné všem, a to včetně mzdových výsledků. Ve firmě Baťa každý věděl, kdo má jakou mzdu a z čeho je složena. Transparentnost v odměňovacím systému a podmínkách kariérního růstu je základem systému řízení Baťa.

„Nic nezpomaluje rozvoj podniku více než domněnky, kdo, kolik a za co. V našem podniku každý ví, kdo dostal kolik a za co, a co je nutno dělat, aby vyšší mzdy mohl dosáhnout kdokoliv.“

Tomáš Baťa

Výchova a vzdělávání

Systematické vzdělávání odborné, osobní i morální. Ve firmě Baťa se musel každý vzdělávat a rozvíjet, zejména osobnostně. Kdo nechtěl pracovat na svém růstu a sebepoznání, nemohl ve firmě pracovat.

„Hrubost a strach pramení z nevzdělání.“

Tomáš Baťa

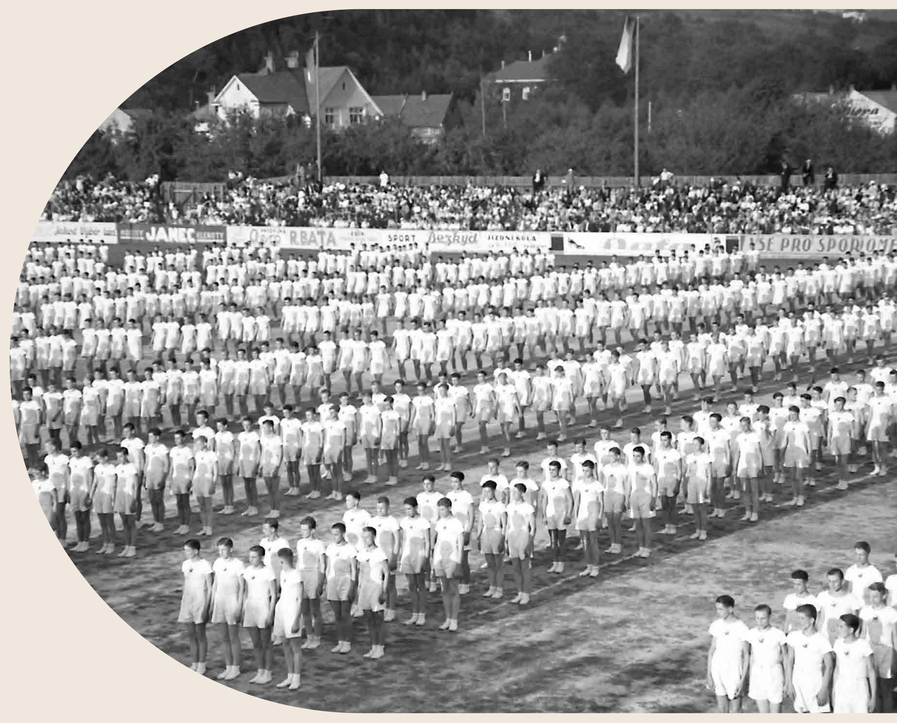
Baťova škola práce – mladí muži v průvodu prvomájové oslavy, 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4489, p. č. 2).

Výchova k sebekázni

Naučit se mít vztah k disciplíně, řádu a pracovním návykům vedoucím ke svobodě. Avšak možná jinak, než to chápeme dnes. Disciplína není návyk, který člověk musí vykonávat, ale takový, který vykonávat chce. Podle Bati je velký rozdíl mezi „muset“ a „chtít“. Když člověk musí, často hledá důvod, proč ne. Když člověk chce, hledá energii a způsob, jak toho dosáhnout.

„Ještě nikdo nic nevymyslel, protože mu někdo druhý řekl, že musí, ale protože chtěl.“

Tomáš Baťa

Baťova škola práce – mladí muži během cvičení, 30. 8. 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4495, p. č. 1).

Práce jako služba

Práce byla chápána jako služba zákazníkovi, firmě, komunitě i životu. Služba je podle Bati nejvyšší mírou uplatnění lidské existence = být někomu a něčemu užitečný.

„Život je věčnou otázkou. Služba odpovědí.“

Tomáš Baťa

Osobní příklad vedení

Lidé na vedoucích pozicích museli být příkladem pro své podřízené zejména osobnostně a charakterově. Podmínkou pro kariérní růst byl osobnostní rozvoj. Člověk si tvoří vztah k člověku na základě toho, jaký je jeho charakter, ne jaké získal tituly a pozice.

„Žádný papír, příkaz, vyhláška a nařízení nedokáží trvale změnit chování lidí. To dokáže jen osobní příklad.“

Tomáš Baťa

Jan Antonín Baťa, Dominik Čipera a Tomáš Baťa junior zdraví spolupracovníky v den oslavy Svátku práce, 1934 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 339, p. č. 1).

Důraz na kvalitu

Firma Baťa si zakládala na kvalitě nejen výrobků, ale také služby, reklamy, obchodních vztahů. Cena zboží vždy musela odpovídat kvalitě.

„Nejlepší referencí je dobře odvedená práce.“

Tomáš Baťa

Interiér prodejny Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15428, p. č. 14).

Dlouhodobé myšlení

Rozhodování se řídilo dlouhodobou udržitelností, nikoli krátkodobým ziskem. Baťa neuznával spekulace. Dlouhodobost viděl v nezávislosti podniku na dodavatelích, v kvalitních vztazích s odběrateli a vzdělávání a rozvoji spolupracovníků.

„Při své práci neměl jsem na mysli vybudování závodu, ale lidí.“

Tomáš Baťa

Baťovy závody – pohled z 11. budovy na nádvoří závodů při polední přestávce (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4302, p. č. 2).

Péče o člověka

Péči o zdraví, bydlení, rodinu a volný čas zaměstnanců vnímala firma jako investici. Baťa věděl, že rozvoj člověka se neomezuje jen na 8 pracovních hodin. Podle Bati je člověk vždy celistvá bytost ovlivněná tím, co se jí děje před prací i po ní – to vše má vliv na pracovní výkon.

„Práce vás nikdy neobejme.“

Tomáš Baťa

Neustálé zlepšování a automatizace

Podpora inovací, hledání lepších řešení a osobního růstu. Tomáš Baťa byl milovník strojů a čehokoliv, co dokázalo šetřit lidskou energii a čas. Lidé se měli věnovat rozvoji a tvoření, stroje práci.

„Jen blázen se bojí strojů.“

Tomáš Baťa

Kultura podniku

Podle Tomáše Bati má každý podnik i každá instituce dvě produkce. Ta první je zpravidla okamžitě zřejmá a souvisí s tím, co si podnikatel vědomě zvolil vyrábět či poskytovat. O té druhé se často nemluví, přesto tvoří přibližně polovinu skutečné produkce firmy – je jí kultura, tedy způsob myšlení, jednání a spolupráce lidí uvnitř organizace.

„Naše bohatství není ve strojích, bankách ani botách. Je v lidech.“

Tomáš Baťa

Vlastní prodej

Zákazník se na prodejnu vrací pro zážitek. Firma založila tisíce vlastních prodejen, aby zákazníkovi nabídla co nejvyšší péči – například dbala na teplotu vzduchu, vůni, reprodukovanou hudbu apod.

Nákupem vzniká podle Bati emoční vazba ke značce.

Prodej obuvi (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15433, p. č. 80).

„Cokoliv vyrobíme, musí sloužit zákazníkovi dobře, bez ohledu na cenu.“

Tomáš Baťa

Propojení podnikání a veřejného života

Odpovědnost firmy za prostředí a společnost, ve které působí. Baťa odmítal myšlení, že odpovědnost končí za branou továrny. Firma podle něj nese odpovědnost za prostředí, ve kterém působí, protože z něj čerpá pracovní sílu, důvěru i zákazníky. Pokud podnik prosperuje, ale jeho okolí chudne, ztrácí důstojnost i budoucnost.

„Nelze zůstat trvale bohatý mezi chudými, trvale zdravý mezi nemocnými a trvale šťastný mezi nešťastnými.“

Tomáš Baťa

Prvenství firmy Baťa v rozvoji pracovního prostředí

Firma Baťa byla průkopnickou v řešení otázek personální práce i rozvoje spolupracovníků. Jako jedna z prvních se zaměřovala na komplexní rozvoj člověka, a to jak v oblasti profesní, tak také osobnostní.

1904

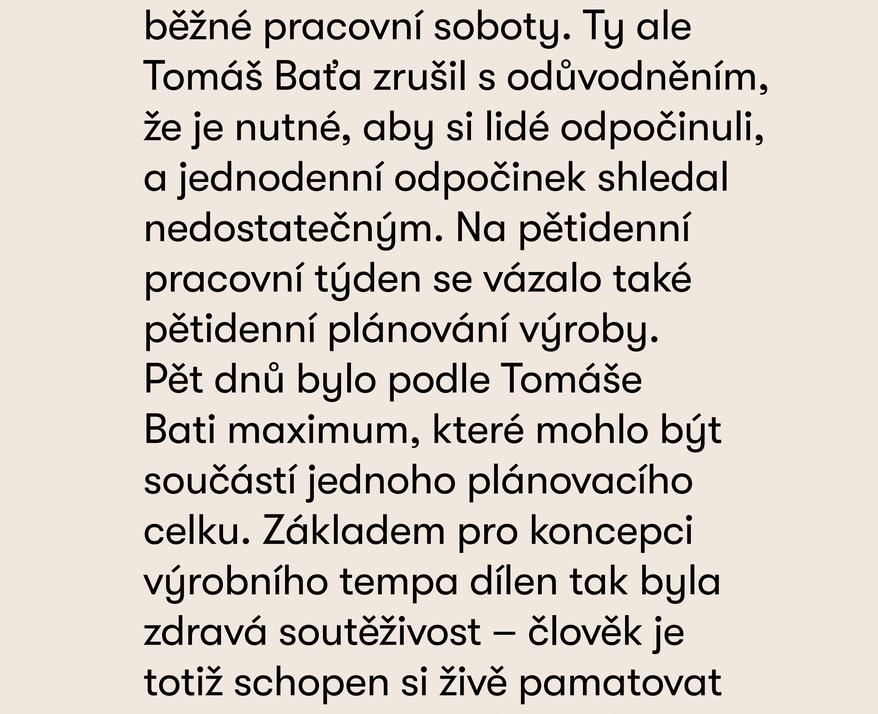
Při práci přesčas jídlo zdarma

V roce 1904 byla desetihodinová pracovní doba. Firma Baťa byla vůbec první firmou u nás, která zavedla bezplatnou stravu pro dělníky pracující v době přesčasů. Na tehdejší poměry se jednalo o revoluční přístup k dělnictvu. Od roku 1918 byla práce přesčas zakázaná.

1930

Pětidenní pracovní týden

Firma Baťa byla jednou z prvních, která zavedla pětidenní pracovní týden. Ještě ve 30. letech 20. století byly zcela běžné pracovní soboty. Ty ale Tomáš Baťa zrušil s odůvodněním, že je nutné, aby si lidé odpočinuli, a jednodenní odpočinek shledal nedostatečným. Na pětidenní pracovní týden se vázalo také pětidenní plánování výroby. Pět dnů bylo podle Tomáše Bati maximum, které mohlo být součástí jednoho plánovacího celku. Základem pro koncepci výrobního tempa dílen tak byla zdravá soutěživost – člověk je totiž schopen si živě pamatovat emoci, kterou prožil v posledních pěti dnech. Byly to právě emoce prožívané při vykonávání práce, které měly být mimo jiné jedním z hnacích motorů člověka k dosažení lepších výsledků.

Náměstí Práce během polední přestávky (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14472, p. č. 58).

Hlavní brána do továrního areálu ve Zlíně v roce 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4331, p. č. 1).

1930

Týden začínal ve středu

Firma Baťa byla jedinou firmou v Československu, ve které účetní týden začínal ve středu. Bylo totiž důležité eliminovat stereotypy, které zpomalují lidskou práci. Mnoho lidí mělo zažité, že pondělí je nepříjemné, protože jde o první pracovní den, naopak během pátku již byli v práci roztěkaní, protože jim týden končil a přemýšleli nad stávajícím víkendem. Firma však vyžadovala plný pracovní výkon v kterýkoliv den: Týden tedy začínal středou, pátek byl teprve třetí pracovní den, avšak po třech odpracovaných dnech už člověk potřebuje odpočinek – proto s víkendem přišla možnost odpočinout si od práce fyzicky i mentálně. Člověk získal novou energii a pondělí pro něj nebylo začínajícím dnem, naopak – byl to teprve čtvrtý pracovní den v pětidenním cyklu, při jehož splnění se pak dostavila nadstandardní odměna v podobě odpovídající mzdy. Člověku se navíc dostalo i dostatečného množství energie a potřebné motivace, aby za týden opět získal vysokou odměnu. I díky tomu ve středu začínal práci s řádným odhodláním.

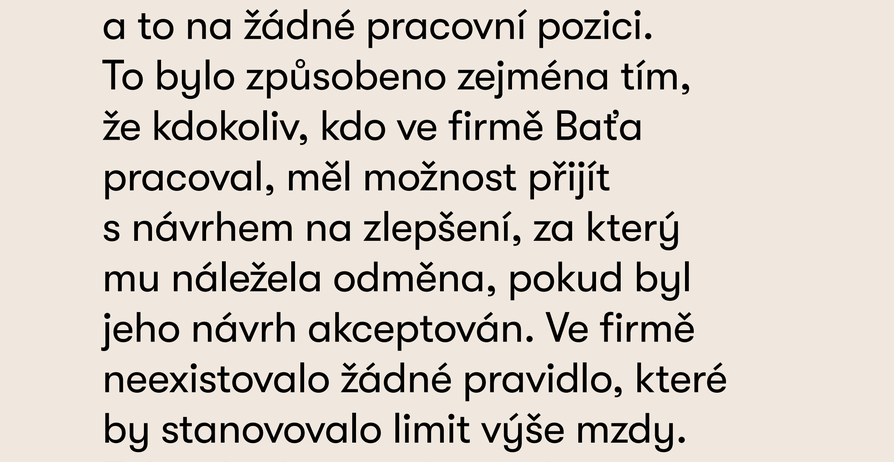
1918

Osmihodinová pracovní doba

Firma Baťa byla údajně první firmou v Československu, která zavedla osmihodinovou pracovní dobu. Pracovalo se od 7:00 do 12:00 a od 14:00 do 17:00. Osmihodinová pracovní doba byla součástí vize Tomáše Bati o ideálním rozložení dne a pravidla 8–8–8, tedy osm hodin spánku, osm hodin práce a osm hodin odpočinku.

Neomezené mzdy

Firma Baťa byla podle všeho také jedinou firmou v Československu, která neomezovala výši mzdy, a to na žádné pracovní pozici. To bylo způsobeno zejména tím, že kdokoliv, kdo ve firmě Baťa pracoval, měl možnost přijít s návrhem na zlepšení, za který mu náležela odměna, pokud byl jeho návrh akceptován. Ve firmě neexistovalo žádné pravidlo, které by stanovovalo limit výše mzdy. Také platila zásada „nejlepšímu a nejschopnějšímu plať nejvíce“.

Tovární areál během prvomájových oslav v roce 1932 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6041, p. č. 1).

Rovnost mezd

Firma Baťa byla pravděpodobně jedinou firmou v Evropě, která nestanovovala výši mezd podle pohlaví, ale podle činnosti a odbornosti. Rozdíl ve výši mzdy tedy neurčovalo, zda jste muž nebo žena, ale to, zda jste schopni vykonávat určitou pracovní pozici, která byla danou částkou náležitě ohodnocena.

Život v továrně

Tovární prostředí nabízelo technologie a způsoby interní komunikace, které nebyly mnohdy využívány nikde jinde v Československu. Zároveň firma ctila zásadu, že prostředí formuje člověka a naopak. Byl tedy kladen silný důraz na čistotu prostředí a příjemné pracovní klima.

1924

Firemní rozhlas

V roce 1924 získala firma Baťa jako první firma v Československu rádio licenci na vytvoření interního firemního rozhlasu.

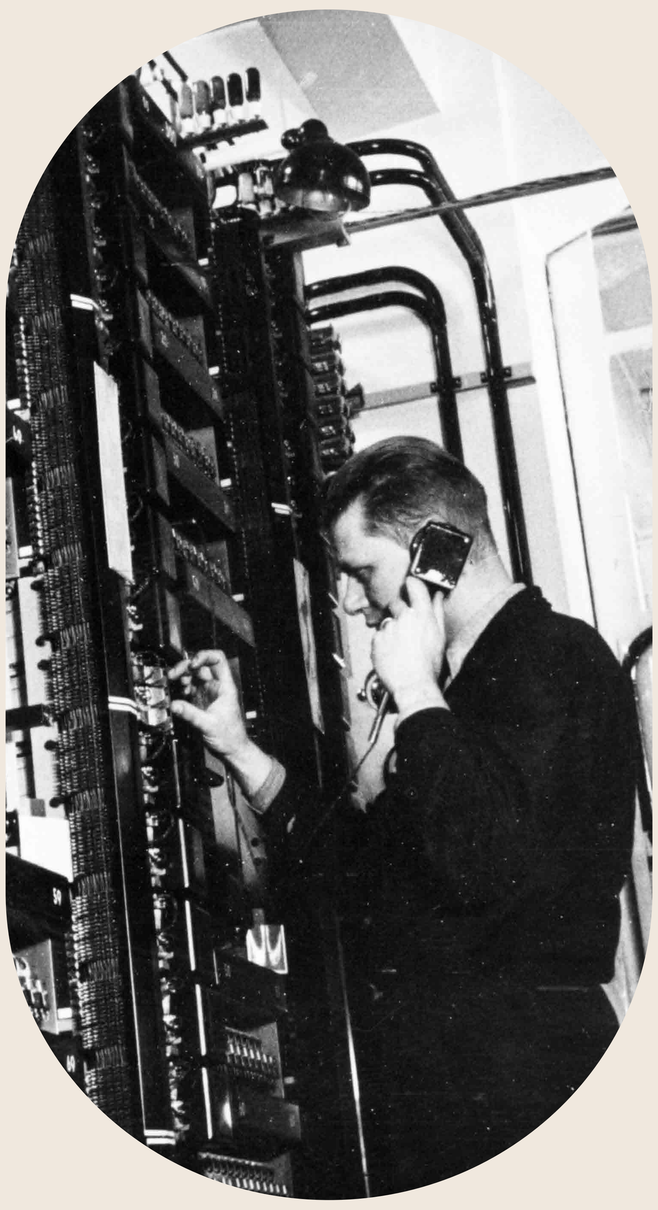

Jan Antonín Baťa při projevu na leteckém dnu v Baťově 24. září 1933 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2657, p. č. 1).

1928

Telefonické propojení

Zlínský tovární areál byl prvním továrním areálem v Evropě, který měl kompletně telefonicky propojena veškerá oddělení a budovy ve svém areálu. Propojeno bylo něco málo přes 1000 telefonů.

Meziměstská telefonní ústředna firmy Baťa v roce 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15384, p. č. 12).

Jídelna pro mladé ženy a muže v Obchodním domě Baťa v roce 1934 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4585, p. č. 1).

1912

Pitný režim na dílně

Firma Baťa byla první firmou, která měla v pracovním řádu uvedenu povinnost dodržovat pitný režim během pracovní doby. Dokonce byl stanoven předpis, že vedoucí zodpovídají za to, že každý člověk na dílně bude pitný režim dodržovat. Pokud nebyl na dílně dostatek pitné vody, byly udělovány pokuty.

1918

Dvouhodinová obědová přestávka

Firma Baťa byla jedinou firmou v Československu, která zavedla dvouhodinovou přestávku na oběd. Cílem bylo, aby měli dělníci možnost jít poobědvat domů se svou rodinou a všechno stihli pohodlně, bez časového tlaku. Zároveň bylo také žádoucí, aby člověk začal „poobědové trávení“ ještě v rámci přestávky a nepadala na něj únava během odpolední části pracovního dne.

1912

Knihovna na každé dílně

Firma Baťa byla údajně jedinou firmou v Evropě, která ukládala vedoucím jednotlivých dílen povinnost zakládat knihovny, neustále je obměňovat a taky sledovat, zda jsou využívány.

1929

Týdenní mytí oken

V době první republiky koloval v Československu vtip, že u Baťů se myjí okna tak často, že stejný počet umytí by stačil na to, aby se leskla okna v celé republice. Údajně tedy držela firma Baťa prvenství i v této činnosti – okna se myla týdně. V celé firmě se v roce 1929 jednalo o 9000 velkých oken o průměrné velikosti 3 x 2,5 m – tedy o 375 000 malých tabulek.

Pohled na typické baťovské domky (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 647, p. č. 1).

1927

První soutěž krásy, respektive „sličnosti“, v továrně Baťa

V roce 1927 byla ve firmě Baťa uspořádána první soutěž, nikoliv však krásy, ale sličnosti. Jednalo se o první firemní soutěž v Československu. Nejprve se firma takové činnosti bránila, nakonec však souhlasila s odůvodněním, že sličnost, nikoliv krása, je mnohdy výsledkem zdravé životosprávy a pohybu. Nicméně bylo zakázáno dívky měřit a vážit. Měly být hodnoceny komplexně, a to na základě celkového osobního kouzla.

Vnitropodnikový tisk (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15450, p. č. 14).

„Moudrý se učí od každého“
Edukační systém Baťa

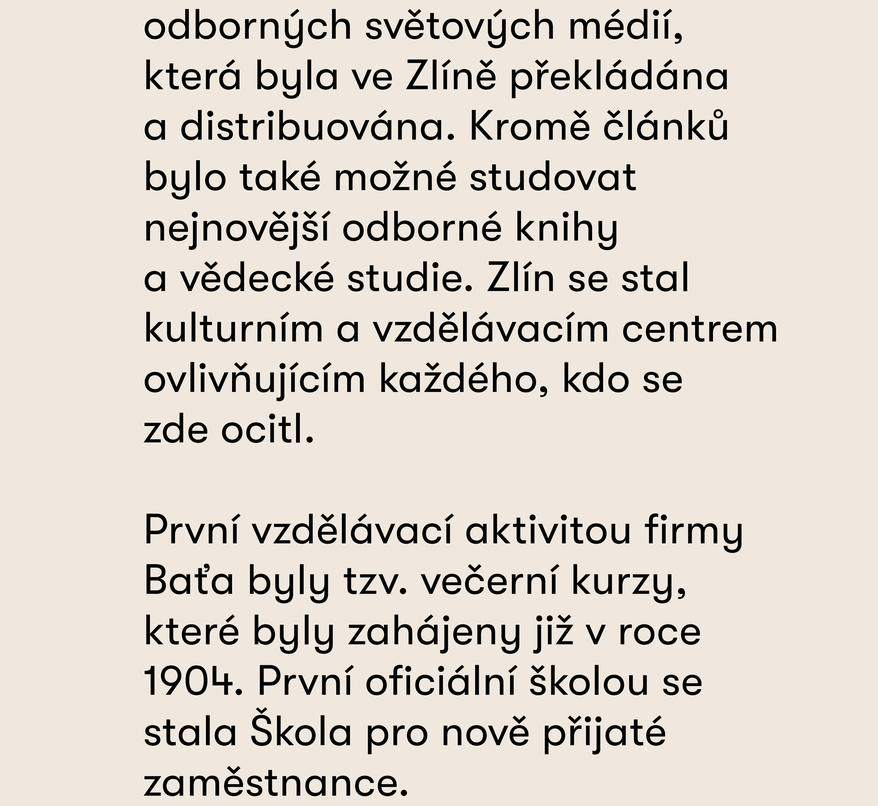
Pohled do učebny obuvnického oboru průmyslové školy, 1939 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2329, p. č. 1).

Tomáš Baťa byl velkým zastáncem celostního vzdělávání spolupracovníků. Firma Baťa byla například první, která vzdělávala partnery svých spolupracovníků. Spokojený osobní život podle Tomáše Bati ovlivňuje až z 50 % pracovní výkon člověka.

Tomáš Baťa chápal vzdělávání jako jeden z hlavních nástrojů rozvoje firmy, člověka i společnosti. Baťovský vzdělávací systém byl od počátku praktický, propojený s každodenní prací, a vždy reagoval na skutečné potřeby podniku.

Vzdělávání zaměstnanců firmy Baťa bylo realizováno také prostřednictvím široké nabídky odborných světových médií, která byla ve Zlíně překládána a distribuována. Kromě článků bylo také možné studovat nejnovější odborné knihy a vědecké studie. Zlín se stal kulturním a vzdělávacím centrem ovlivňujícím každého, kdo se zde ocitl.

První vzdělávací aktivitou firmy Baťa byly tzv. večerní kurzy, které byly zahájeny již v roce 1904. První oficiální školou se stala Škola pro nově přijaté zaměstnance.

Pohled do učebny šití, 1939 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2333, p. č. 1).

Večerní kurzy

V roce 1932 jich existovalo více než 4000. Délka jednoho kurzu byla 45 minut, studijní materiál měl maximálně rozsah jedné strany a obsahoval především praktické rady využitelné v praxi.

Kurzy byly rozděleny do čtyř oblastí a bylo přesně určeno, v jakém ročním období je vhodné daný kurz absolvovat:

- Rozvoj osobnosti (leden, únor, březen, září)
- Rozvoj odbornosti (duben, říjen)
- Komunikace (červen, červenec, listopad)
- Společenská témata (červen, červenec, srpen)

Mladí muži během sportovního dne, 28. srpna 1938 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4473, p. č. 1).

V prosinci se lidé neměli vzdělávat vůbec; tento čas byl určen k tomu, aby se soustředili na rodinu a mezilidské vztahy.

Vnitropodnikový systém vzdělávání firmy Baťa byl během let propracován do takových detailů, že v mnoha ohledech dokázal překonat systém státního vzdělávání. Systém baťovského vzdělávání je možné rozdělit na tři hlavní části:

I. Celoživotní vzdělávání
II. Odborné vzdělávání
III. Veřejné školství

I. Celoživotní vzdělávání

Škola pro nově přijaté zaměstnance | 1918

Edukovala nově přijaté spolupracovníky, učila je výrobě a zejména firemní kultuře. Výuka trvala maximálně 80 dnů, z této školy si vybírali vedoucí dílen nové spolupracovníky. V rámci výuky si lidé nastavovali své osobní plány růstu.

Exportní škola | 1929

Připravovala člověka na práci v zahraničí, studium bylo dvouleté, specializovalo se na výuku cizích jazyků, dokonalou znalost výroby a kulturních rozmanitostí.

Škola pro prodavače | 1930

Zahrnovala intenzivní praktickou přípravu zaměřenou na jednání se zákazníkem, obchodní poctivost a reprezentaci firmy, přičemž výuka probíhala v několikatýdenních blocích přímo ve Zlíně.

Vyšší lidová škola Tomáše Bati | 1932

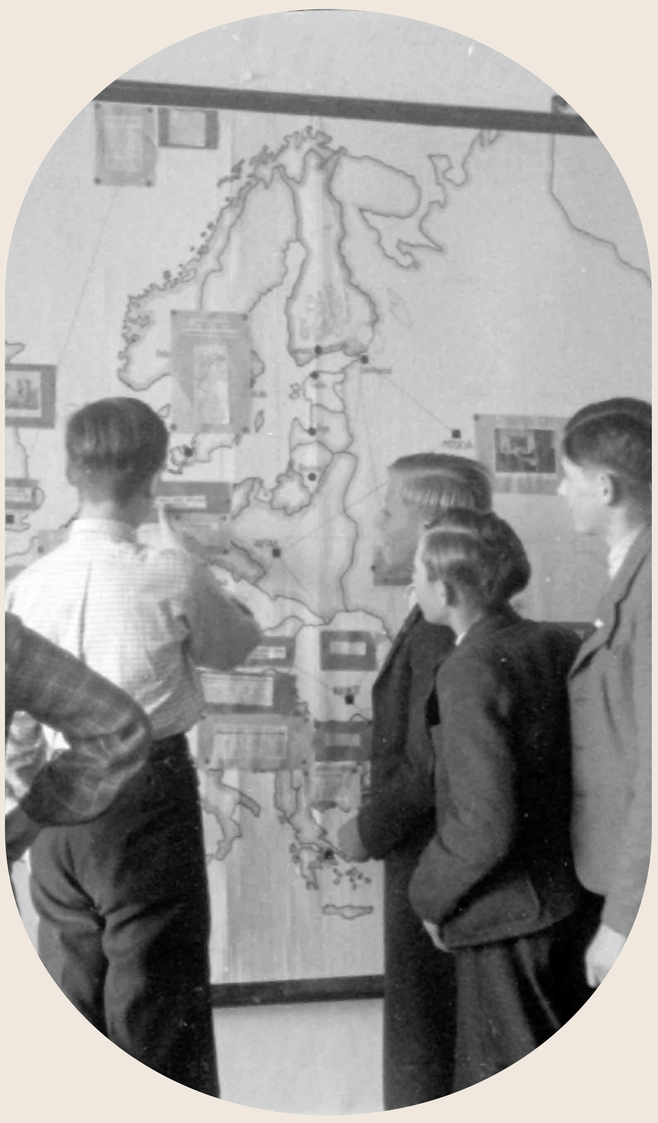
Nabízela kurzy z oblasti psychologie, filozofie, pedagogiky, medicíny či sportu a jejím cílem bylo všeobecné vzdělání, rozvoj osobnosti a kultivace člověka v širších společenských souvislostech. Sloužila i pro lidi, kteří nebyli zaměstnáni ve firmě.

Studijní ústavy | 1935

Centrální instituce podnikového vzdělávání a výzkumu. Sloužily k odbornému i technickému rozvoji zaměstnanců, nabízely kurzy, laboratoře, zkušebny a dílny, a v duchu pojetí Tomáše Bati podporovaly inovace přímo propojené s potřebami výroby i praxe.

Pilotní kurz | 1935

S ohledem na rozvoj výroby letadel a letecké dopravy vznikla vlastní pilotní škola firmy Baťa.

Názorné vyučování hospodářského a politického zeměpisu v pokusné měšťanské škole ve Zlíně (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6070, p. č. 6).

II. Odborné vzdělávání pro mládež

Odborné vzdělávání vznikalo jako přímá reakce na nedostatek kvalifikovaných mladých lidí pro rychle se rozvíjející průmyslovou výrobu.

Baťova škola práce pro mladé muže | 1925

Byla určena chlapcům ve věku 14 až 18 let, kteří chtěli současně pracovat, vzdělávat se a být finančně nezávislí na rodičích. Škola byla postavena na propojení každodenní práce v továrně s výukou po pracovní době a s internátním životem, přičemž kladla důraz nejen na odbornost, ale především na výchovu k odpovědnosti, hospodaření, sebekázni a spolupráci. Existovalo 12 studijních oborů.

Baťova škola práce pro mladé ženy | 1929

Vznikla jako reakce na přesvědčení, že rozvoj společnosti vyžaduje vzdělané a sebevědomé ženy stejně jako muže. Její koncept byl totožný jako u školy pro mladé muže: práce v továrně, vzdělání ve škole, život na internátu. Výuka zahrnovala nejen odborná a ekonomická témata, ale také psychologii, filozofii a umění.

Průmyslové a obchodní školy

Průmyslové a obchodní školy vznikaly postupným rozvojem Baťovy školy práce a zároveň relokací vzdělávacích institucí z jiných měst do Zlína. Studium na těchto školách bylo zakončeno maturitní zkouškou a probíhalo na stejném principu jako v Baťových školách práce.

Tomášov | 1938

Speciální vzdělávací instituce určená pouze nejlepším absolventům Baťovy školy práce a průmyslových škol, které připravovala na vysoké manažerské pozice ve firmě Baťa, zejména v zahraničních pobočkách. Výuka se zaměřovala na pokročilé jazykové, odborné i společenské dovednosti a cílem bylo vychovat sebevědomé manažery schopné pohybovat se v mezinárodním obchodním i společenském prostředí.

Škola umění | 1939

Zaměřovala se na průmyslový design a pojetí designu v průmyslu a výrobě, byla rozdělena na umělecko-průmyslovou a speciální školu a působila v budově Studijního ústavu pod vedením významných osobností tehdejší umělecké a architektonické scény.

Mladé ženy v průvodu během sportovního dne, 29. 8. 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4451, p. č. 1).

III. Veřejné školství

Úzké propojení firmy Baťa s činností zlínské radnice vytvořilo ideální podmínky také pro rozvoj veřejného vzdělávání. To se soustředilo zejména na organizaci mateřských, obecných a měšťanských škol.

Mateřská škola | 1919

Byla jednou z prvních firemních mateřských škol v Československu, určenou dětem zaměstnanců. Její vznik souvisel s baťovským pojetím péče o rodinu jako nedílné součásti odpovědnosti firmy za své pracovníky i za rozvoj města.

Školní čtvrť se Společenským a Obchodním domem, 1934 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 738, p. č. 1).

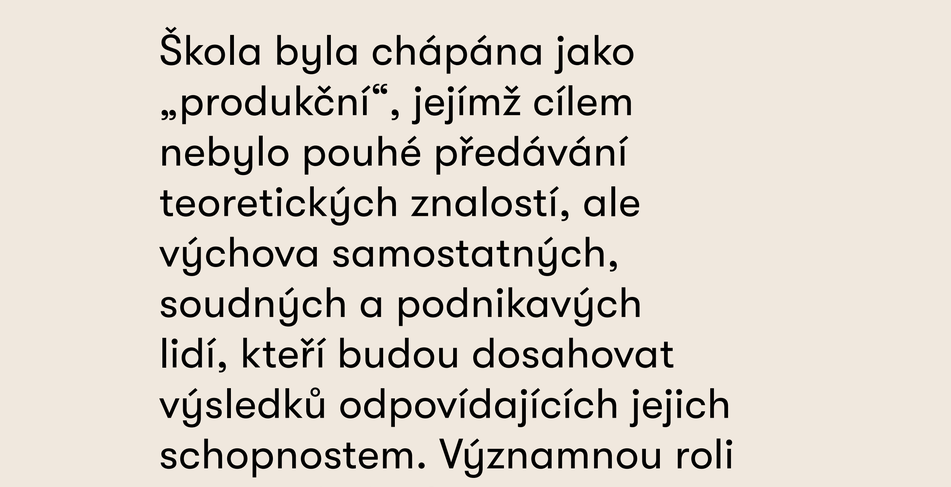
Pokusné školy | 1929

Pokusné diferencované Masarykovy školy ve Zlíně představují jeden z nejvýznamnějších pedagogických experimentů meziválečného Československa a jsou úzce spojeny s baťovským pojetím vzdělávání i správy města.

Výuka na pokusných diferencovaných školách byla založena na principu diferenciace, kdy byli žáci rozdělováni do jednotlivých větví podle svých schopností:

větev A – humanitně zaměřená,
větev B – běžná měšťanská,
větev C – určena pro žáky se speciálními potřebami, umožňovala přizpůsobit tempo i obsah výuky individuálním potřebám dětí.

Škola byla chápána jako „produkční“, jejímž cílem nebylo pouhé předávání teoretických znalostí, ale výchova samostatných, soudných a podnikavých lidí, kteří budou dosahovat výsledků odpovídajících jejich schopnostem. Významnou roli proto sehrávalo propojení teorie s praxí, využívání odborných učeben, dílen, knihovny a čítárny i zapojení žáků do klubových aktivit, například pěveckých, technických či zájmových.

Slavnostní předávání vysvědčení v Baťově škole práce, 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4484, p. č. 3).

Prvenství firmy Baťa v oblasti vzdělávání

Vzdělávání považoval Tomáš Baťa za jeden z hlavních způsobů, jak vymanit společnost z chudoby. Měl na mysli takové vzdělávání, které rozvíjelo člověka v celistvou osobnost. Firma Baťa založila několik desítek škol, zasahujících do všech vzdělávacích stupňů i odvětví, které společnost požadovala – od mateřských škol až po celoživotní vzdělávání.

1929

Autoškola

Firma Baťa otevřela první autoškolu, která byla v naší zemi zřízena soukromým subjektem. Nejprve bylo povoleno nabízet kurzy pouze vlastním spolupracovníkům, ale vzhledem k velkému zájmu byla během jednoho roku nabídka rozšířena i o kurzy pro veřejnost. Zlín byl navíc městem, kde byla nejhustší koncentrace řidiček. Celorepublikový průměr muži vs. ženy byl 1 : 214, ve Zlíně to bylo 1 : 52, což znamenalo, že na jednu řidičku připadalo 52 řidičů.

Tomáš Baťa při návštěvě výuky. Vždy se aktivně zajímal, zda je výuka praktická a navázána na zkušenosti z každodenního běžného života (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 139, p. č. 2).

Rovný přístup ke vzdělávání dívek a chlapců

V roce 1929 byla založena Baťova škola práce pro mladé ženy. Byla určena dívkám ve věku 14-18 let. Tehdejší dámské tuzemské časopisy, avšak i běžný tisk psaly o této škole jako o jediné svého druhu, která nabízí rovné příležitosti jak dívkám, tak i mužům (Baťova škola práce pro mladé muže byla založena už v roce 1925). Tehdejší dámské spolky také s nadšením uvítaly skutečnost, že rovnost je zachována i v nárocích na práci – mladé ženy musely pracovat v továrně stejně jako mladí muži. Vzhledem k výši mzdy, kterou byly dívky schopny ve firmě Baťa vydělat, započala tichá revoluce ve společnosti – díky firmě Baťa se dívky vymanily z finanční podřízenosti mužům a získaly na tomto poli nezávislost.

1930

Vzdělávání pro páry

Firma Baťa byla první firma v Československu, která nabízela vzdělávací kurzy pro páry. Zastávala totiž názor, že spokojený soukromý život je základním předpokladem pro plnohodnotný pracovní výkon, a tak bylo zcela běžné, že jste mohli v páru navštívit kurz „manželské komunikace“, „jak plnohodnotně trávit společný čas“ nebo „jak vychovávat děti“...

1931

Spolupodílení se na ceně za vzdělání

V roce 1931 proběhla československým tiskem pro obchodníky zpráva o tom, že továrník Baťa zavádí progresivní metody ve vzdělávání svých prodavačů. Ještě s větším podivem byla vnímána koncepce placení poplatku za jednotlivé vzdělávací kurzy. Tehdejší běžnou praxí bylo, že všechny vzdělávací kurzy si musel člověk hradit sám. Firma Baťa jako první v Československu zavedla systém, který nejprve určil, kdo má ze vzdělání jednotlivce nejvyšší prospěch, a podle toho byl pak určen poměr, kdo cenu za vzdělání uhradí. Například ve škole pro prodavače platil 1/3 ceny prodavač, protože se naučil být lepším člověkem a rozvíjel vlastní schopnosti, další 1/3 ceny uhradil jeho vedoucí, protože čím lepší budou lidé v jeho týmu, tím lepší bude mít jako vedoucí výsledky, a poslední 1/3 zaplatila firma, protože čím schopnější budou její prodavači, tím vyšší prospěch z toho bude mít ona sama.

1932

Základem je domluvit se a pochopit

Z rozhodnutí Tomáše Bati bylo ustanoveno, že od roku 1932 musel každý spolupracovník jednou za půl roku absolvovat krátký kurz zaměřený na komunikaci a psychologii, a to bez ohledu na délku pracovního poměru, věk či pozici. V předchozích letech to platilo pouze pro vedoucí pracovníky a prodavače, ovšem když si Baťa vyslechl hádku mezi nadřízeným a podřízeným na dílně, tak prohlásil: „To je k ničemu, když jeden mluví o koze a druhý o voze.

Baťova škola práce - mladé ženy tráví volné chvíle v čítárně internátu v roce 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4521, p. č. 1).

To je jako se zlobit na Turka, že mi nerozumí. Aby se mohli domluvit, musí se pochopit, a vlastně i obráceně.“

1935

Nejvyšší počet studujících cizinců v Československu

Baťova škola práce proslula v Československu vysokým počtem studentů z ciziny. V roce 1935 se jednalo údajně až o 912 studentů z celého světa. Jazyková bariéra nebyla vnímána jako překážka, ale jako velká výhoda. Neexistovaly jazykově diferencované třídy. Studenti byli zapojováni do běžných tříd a cílem bylo, aby se učili český jazyk přirozeným způsobem v každodenní komunikaci se spolužáky. Stejným způsobem se měli Čechoslováci učit cizí jazyk od svých spolužáků.

1936

Žákům vykáme

Na Masarykových pokusných diferencovaných školách bylo v rámci experimentálního školství zavedeno vykání všem žákům. Dříve se takové pocty dostávalo pouze dětem z velmi vysoce postavených rodin, firma však zastávala názor, že na základních školách se mají žáci naučit znát vlastní hodnotu a má s nimi být jednáno jako s rovnocennými partnery. To mělo podpořit také vykání ze strany učitelů. Znalost vlastní hodnoty byla následně formována v Baťových školách práce, kde se k ní připojila i úcta k práci. Mělo tak být zajištěno, aby z dětí vyrostly osobnosti zdravě sebevědomé a s úctou k povolání.

Obchod, prodej, reklama

Tomáš Baťa chápal obchodní poctivost jako základ dlouhodobé důvěry mezi firmou a zákazníkem. Obchod podle něj neměl končit ziskem jedné strany, ale pocitem spravedlnosti a užitku na obou stranách. Důsledně prosazoval pravdivé informování, férové ceny a odpovědnost za kvalitu výrobku, protože věřil, že poctivý obchod je nejstabilnějším základem úspěchu firmy.

Prodej

Vlastní prodejní síť začal Tomáš Baťa budovat na konci první světové války, první prodejna na území budoucího Československa byla otevřena v roce 1917, o dva roky později byla v Bělehradě otevřena první prodejna v zahraničí.

Od počátku 20. let 20. století vznikaly v různých zemích baťovské obchodní společnosti, které zakládaly a rozšiřovaly prodejní sítě v zemích svého působení. Baťovské prodejny byly rozděleny podle velikosti na různé typy.

Ve větších prodejnách byly zřizovány i pedikúry a správkárny obuvi a punčoch. Od konce 20. let 20. století byly zřizovány Domy služeb, první z nich byl otevřen v roce 1929 v Praze na Václavském náměstí. V roce 1938 měla firma Baťa prodejny v 82 zemích světa.

Reklama

Na počátku 20. let 20. století se reklama stala nepostradatelným nástrojem efektivního prodeje. Zejména v období hospodářské krize po první světové válce představovala kvalitní reklama pro řadu obchodníků jeden z mála způsobů, jak obtížné období překonat. Přestože Tomáš Baťa využíval reklamní prostředky již od založení firmy, o skutečně efektivní reklamě lze hovořit až později, kdy díky prodejní akci „Baťa drtí drahotu“ dokázal překonat krizi způsobenou nedostatkem odbytu. Během této akce prodala firma Baťa během jediného dne až 99 000 párů obuvi.

Typickým znakem baťovské reklamy se staly ceny končící číslicí devět a důsledné využívání všech dostupných komunikačních prostředků k informování veřejnosti o výrobku.

Vztah se zákazníkem

Podle Tomáše Bati se měl zákazník cítit na prodejně jako „nevěsta ve svatební den“.

„Lidé se vracejí za zážitkem a emocí, nejen za kvalitou a rozumnou cenou. To nejcennější, co se zákazníkem máme, je vztah, který je založen na naší ochotě posloužit zákazníkovi co nejlépe.“

Tomáš Baťa

Prodavač se zákazníky v příbramské prodejně (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15433, p. č. 66).

Každý je náš zákazník

„Dobrý obchodník si dovede najít přístup k prezidentovi banky, stejně jako k vrátnému. Musí si však pamatovat, že cestou do ředitelny musí jít kolem vrátného, a kdyby si dříve nezískal jeho přízeň, měl by možná velmi těžkou cestu do prvního patra.“

Tomáš Baťa

Prodejna obuvi Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15427, p. č. 8).

Vzdělávání prodavačů

Prodavači a obchodní zástupci byli nejintenzivněji vzdělávanou skupinou spolupracovníků firmy Baťa. Čas strávený vzdělávacími aktivitami byl 28 dní v roce, samostudium se do tohoto času nepočítalo. V roce 1930 byla založena Škola pro prodavače.

Povinné přestávky od požadavků zákazníků

Péče o zákazníka a obchodní partnery je psychicky náročná, proto ve firmě Baťa bylo zavedeno pravidlo: 3 týdny péče o zákazníka, 1 týden manuální práce.

„Náš zákazník – náš pán.“

Tomáš Baťa

Vlastní nákup

Nákupní oddělení firmy Baťa, založené v roce 1915, zajišťovalo nákup základních surovin pro výrobu polotovarů a jiných materiálů i nákup hotových výrobků. Z důvodu dosažení konkurenceschopných cen obuvi na světových trzích začala firma Baťa zajišťovat kvalitní suroviny za co nejvýhodnějších podmínek přímo v místě jejich vzniku již ve 20. letech 20. století. Vedoucím nákupního oddělení byl v té době Jan Antonín Baťa. V roce 1933 byla v rámci firmy založena obchodní společnost Kotva, která se zabývala zahraničním obchodem (vývoz hotových výrobků a dovoz surovin) s Afrikou, Asií a Jižní Amerikou. Do těchto světadílů byli posíláni vyškolení zaměstnanci, kteří zde zakládali nákupny – sběrny surových kůží, kaučuku, vlny a bavlny, dojednávali obchody přímo s producenty surovin, a dokonce zakládali kaučukové plantáže.

Prvenství firmy Baťa v obchodu a reklamě

Obchodní filozofii považoval Tomáš Baťa za jednu z priorit. Určovala, jak bude firma vnímána obchodními partnery a taky veřejností. Obchodní vztahy s partnery i přímý prodej koncovému zákazníkovi – to byly klíčové aktivity. Prodej koncovému zákazníkovi měl vypadat jako koncert, během něhož orchestr prodavačů zahrál zákazníkovi osobní a neodolatelnou symfonii. V obchodních vztazích s dodavateli a odběrateli bylo klíčové zachování obchodní morálky.

Sdílení obchodních výsledků firmy Baťa ve veřejném prostoru (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6334, p. č. 1).

Tomáš Baťa během přestávky při letecké obchodní cestě (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 167, p. č. 2).

1927

Obratem – nebo maximálně do týdne

Na týdenní vnitropodnikové účetnictví byl navázán celý účetní systém. Tomáš Baťa zastával názor, že pokud je to možné, mají se všechny faktury uhradit vždy obratem, maximálně však do týdne.

Tomáš Baťa při jedné ze svých obchodních cest u letounu Junkers v roce 1931 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3059, p. č. 1).

1934

První eskalátor a samoobsluha v Československu

„Už v roce 1933 se ve firemních novinách objevila informace o tom, že Obchodní dům Baťa bude mít pohyblivé schody," uvádí historik Zdeněk Pokluda. Jednalo se o vynález Američana Jesse W. Rena, který je zároveň autorem konstrukce pohyblivých schodů Obchodního domu Baťa. „Novinová zpráva z konce května 1934 uvádí, že probíhá instalace eskalátoru mezi 2. a 3. etáží Obchodního domu, spuštění se očekává do dvou týdnů," doplňuje Zdeněk Pokluda s tím, že „převratnou novinkou byl na začátku třicátých let také samoobslužný prodej. V tehdy nevídané šíři sortimentu bylo možné v Obchodním domě nakoupit vše od potravin až po automobily."

1931–1932

Nejdelší obchodní letecká cesta

Svět píše o obchodní cestě Tomáše Bati do Indie jako o svého času nejdelší cestě, kterou vykonal podnikatel s cílem objevovat nová odbytiště. Cesta byla zahájena 10. prosince 1931 a trvala 66 dnů – po 30 500 leteckých kilometrech se 14. února 1932 vrátil Tomáš Baťa zpět do Zlína. Světová média o této cestě psala jako o naprosté senzaci.

Reklama

Reklama musela zaujmout, musela být člověku blízká a nést pozitivní náboj. Cílila na všechny smysly, takže ničím neobvyklým nebyl například vonící papír v krabici od bot, nejrůznější vůně na prodejně, speciální struktura papíru osobních dopisů nebo hudba v prostoru prodejny. Reklama měla vzbudit emoci, která vyvolala touhu po zážitku.

Ukázka výkladu a večerní osvětlení prodejny ve Zlíně (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 15421, p. č. 18).

Před rokem 1914

První výkladní skříně na venkově

Firma Baťa byla první firmou v naší zemi, která začala s prezentací svého zboží i na malých vesnicích. Nejprve Tomáš Baťa sám a následně i další spolupracovníci firmy objížděli vesnice a hledali dům s největším oknem. Jakmile byl takový dům ve vesnici nalezen, po domluvě s majitelem stavení bylo toto okno pronajato firmou Baťa a v něm vystaveny boty s odkazem na místo s nejbližší prodejnou, kde si je mohl zájemce koupit. V odlehlých vesnicích bylo možné si boty objednat přímo u majitele stavení a firma je doručila na adresu zájemce.

1926

Tři vteřiny, ne více

V roce 1926 uskutečnila firma Baťa první celorepublikový průzkum, kolik času věnuje kolemjdoucí člověk plakátu a co rozhoduje o tom, zda mu věnuje dostatečnou pozornost, či nikoliv. Bylo zjištěno, že pokud člověka nezaujme plakát během prvních tří vteřin – a to převážně svou barevností – projde kolem něj víceméně bez povšimnutí.

Neonová reklama firmy Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6511, p. č. 6).

1924

Letecká reklama

Firma Baťa měla údajně nejmasivnější leteckou reklamu v Evropě. Využívala hned několika způsobů – shazování reklamních letáků na města, kde zrovna otevírala prodejnu nebo zaváděla speciální prodejní akci, vytváření nápisů na nebi, případně informování zákazníků prostřednictvím reklamních bannerů tažených za letadlem. K tomuto účelu využívala jak vlastních, tak i pronajatých letadel.

Tomáš Baťa využíval letadel i jako skvělého reklamního prostředku během svých obchodních cest (foto z cesty do Indie, 1932) – každé letadlo bylo řádně označeno velkým nápisem Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 156, p. č. 1).

Pohled do reklamního oddělení firmy Baťa (zdroj: archiv Nadace Tomáše Bati).

1929

Orientace na dětského zákazníka

Firma Baťa byla první firmou v Československu, která uskutečnila výzkum zaměřující se na zjištění preferencí dětského zákazníka. Jednalo se o jeden z největších výzkumů ve své době, jehož respondenty byly děti. Celkem se výzkumu účastnilo přes 360 000 dětí v zemi. Bylo například zjištěno, že dívky preferují bílou barvu bot a snaží se naopak vyhnout botám zeleným, protože jim připomínají žáby. Dále bylo zjištěno, že jak dívky, tak i chlapci preferují boty podobné těm, jaké nosí jejich rodiče.

1939

Firemní sítotisk

Jan Kroj, pracující v reklamním oddělení firmy Baťa, dostal v roce 1939 za úkol vypracovat technologický postup pro sítotisk. 15. září 1940 předvedl před zástupci firmy tisk z vyřezávaných šablon na mlynářském hedvábí a tisk z šablon zhotovených fotocestou na síťovině z fosforového bronzu. To byl prakticky začátek sítotisku v Česku. Před druhou světovou válkou šířili sítotisk především písmomalíři, kteří si tak usnadňovali práci. Roku 1936 se objevuje myšlenka tisknout sítotiskem plošné spoje.

Živá reklama firmy Baťa v ulicích Prahy (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14924, p. č. 12).

Sociální a zdravotní péče

Tomáš Baťa si uvědomil, že neexistuje edukace, která by připravovala člověka na život ve společnosti, a že se veřejně nemluví o kolektivním zdraví, odpovědnosti za zdraví či komunitním životě.

Firma Baťa začala aktivně rozvíjet sociální a zdravotní politiku mezi svými spolupracovníky a postupně ji tam, kde měla své továrny, začala uplatňovat v celospolečenském měřítku.

Bohuslav Albert na obchůzce Baťovou nemocnicí (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2576, p. č. 1).

„Povinností každého člověka je být zdravý a bohatý.“

„Když začne bolet lidská duše, mistrný nástroj vesmíru, neexistují pro ni opravny.“

Tomáš Baťa

„Zdravý člověk má tisíce přání, nemocný jen jedno.“

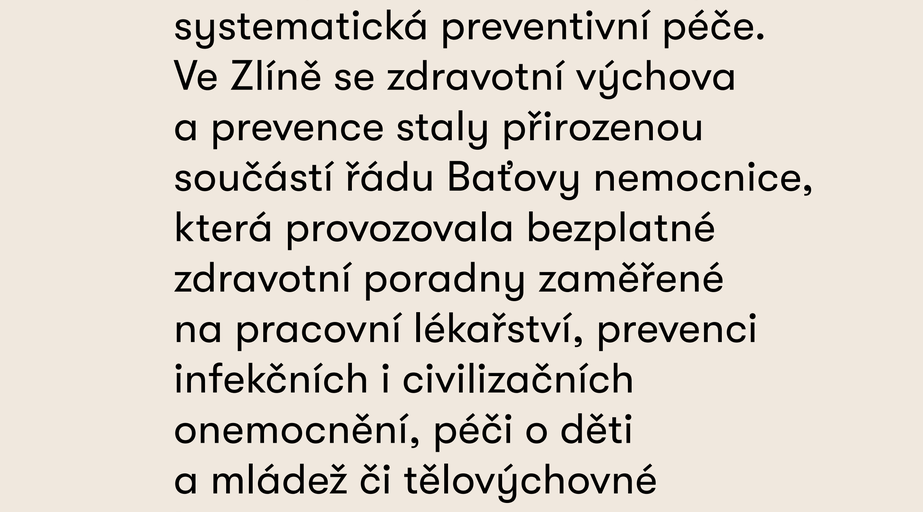
„Práce má člověka posilovat, nikoliv ničit.“

„Člověk je odpovědný za společnost, ve které žije. Není možné se vyčleňovat z celku.“

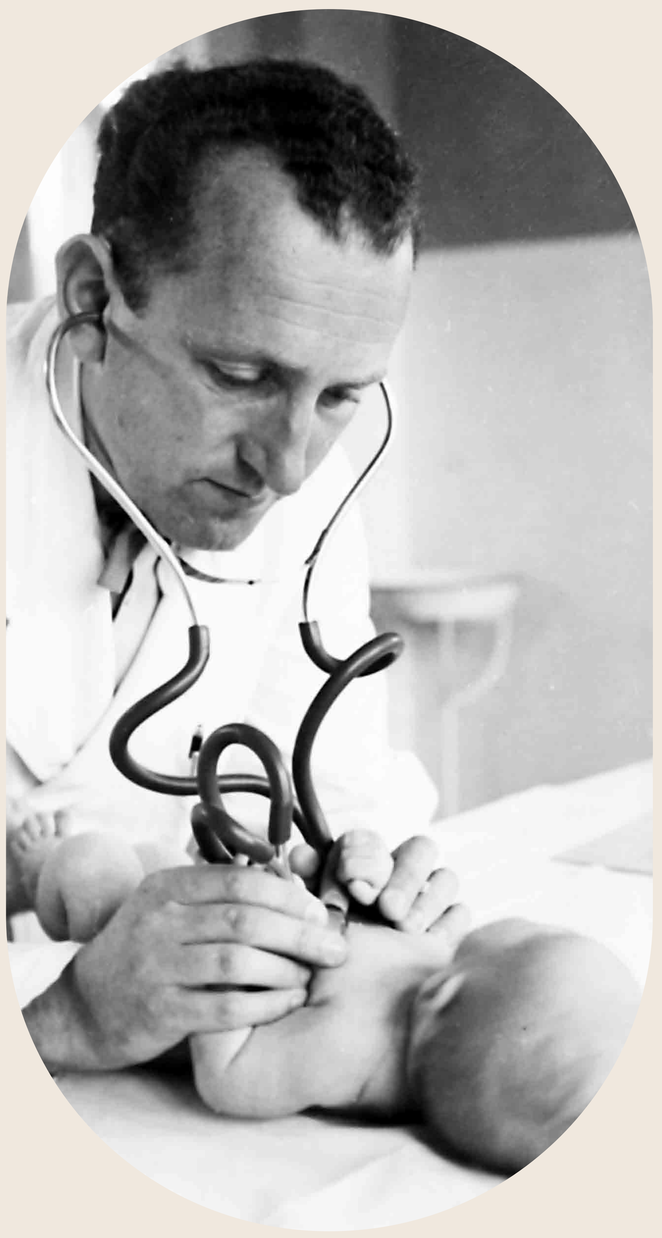
Tomáš Baťa

Prevence

Tomáš Baťa věnoval velkou pozornost nejen léčbě, ale především prevenci zdraví, inspirován zkušenostmi z USA, kde se již od roku 1913 rozvíjela systematická preventivní péče. Ve Zlíně se zdravotní výchova a prevence staly přirozenou součástí řádu Baťovy nemocnice, která provozovala bezplatné zdravotní poradny zaměřené na pracovní lékařství, prevenci infekčních i civilizačních onemocnění, péči o děti a mládež či tělovýchovné lékařství. Financování této rozsáhlé preventivní péče zajišťoval Baťův podpůrný fond.

Lékaři a sestry porodního oddělení s primářem MUDr. Vladimírem Králem při návštěvě v pokoji kojenců (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5364, p. č. 2).

Vladimír Král – primář porodnicko-gynekologického oddělení Baťovy nemocnice – při vyšetřování novorozence (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3867, p. č. 2).

Přijetí osobní odpovědnosti za zdraví

Firemní politika apelovala na nutnost, aby každý spolupracovník přijal osobní odpovědnost za své zdraví a vnímal jej jako prioritu. Osvětová činnost byla velmi rozsáhlá a základem péče o zdraví byla edukace, která vedla k zavádění zdravých návyků do praxe.

Filozofe zdraví u Baťů byla rozdělena do tří oblastí, na něž navazovala sociální politika firmy.

1. Péče o tělo
2. Péče o mysl
3. Péče o duši

Péče o zdraví těla a mysli byla pro firmu Baťa především otázkou edukace a vytváření správných návyků.

Zdravotní poradny firmy Baťa prováděly u každého spolupracovníka analýzu návyků, tedy toho, jak člověk pečuje o své tělo a mysl. Každý byl veden k tomu, aby za tyto oblasti nesl osobní odpovědnost a aktivně je rozvíjel. Duševní zdraví bylo vnímáno jako výsledek ohleduplného zacházení s tělem a správného způsobu myšlení.

Tomáš Baťa si uvědomoval, že neexistují edukační prostředky, které by člověka systematicky učily pečovat o své zdraví na základě sebehodnoty, a proto firma začala tyto aktivity cíleně rozvíjet.

Hlavní vchod a část náměstí Práce s budovami Tržnice a Obchodního domu (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4361, p. č. 3).

Základ zdraví podle Tomáše Bati z roku 1929:

Když se necítíte dobře na těle ani na duši, máme šest dobrých lékařů:

1. slunko
2. vzduch
3. vodu
4. pohyb
5. dietu
6. odpočinek

„... ale nebyl bych to já, kdybych neřekl, že některým pomáhá převážně smysluplná a potřebná práce.“

Tomáš Baťa

Pohled na západní část města (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5275, p. č. 2).

Pro člověka, který má sebehodnotu, podle Tomáše Bati platí:

- stravuje se dobře, protože ví, že tím prospívá svému tělu,
- snaží se dobře spát, protože ví, že tím prospívá sobě i svému okolí,
- dbá na dostatek pohybu, protože ví, že tělo je jako stroj – když stojí, zrezne,
- rád se nadechuje čerstvého vzduchu,
- cítí ke svému tělu vděk,
- přemýšlí o sobě v dobrém,
- cítí k sobě úctu,
- rád se na sebe usmívá,
- nedovolí nikomu, aby o něm pochyboval – ani sobě,
- umí se ptát a nedovolí růst domněnkám,
- obklopuje se lidmi, kteří jej pozvedávají,
- chce tvořit hodnotnou práci,
- umí pomáhat druhým.

Z jarního běhu mladých mužů Zlínem, 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4420, p. č. 2).

Tomáš Baťa s manželkou Marií, Janem Antonínem Baťou (první zleva) a Leopoldem Baťou (druhý zleva) při venkovním posezení (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6, p. č. 2).

Péče o potřebné

Firma Baťa věděla, že je součástí komunity každého města, ve kterém působí, a proto řešila sociální otázky nejen v případě, že se týkaly jejích pracovníků, ale i společnosti obecně, a to prostřednictvím nejrůznějších aktivit:

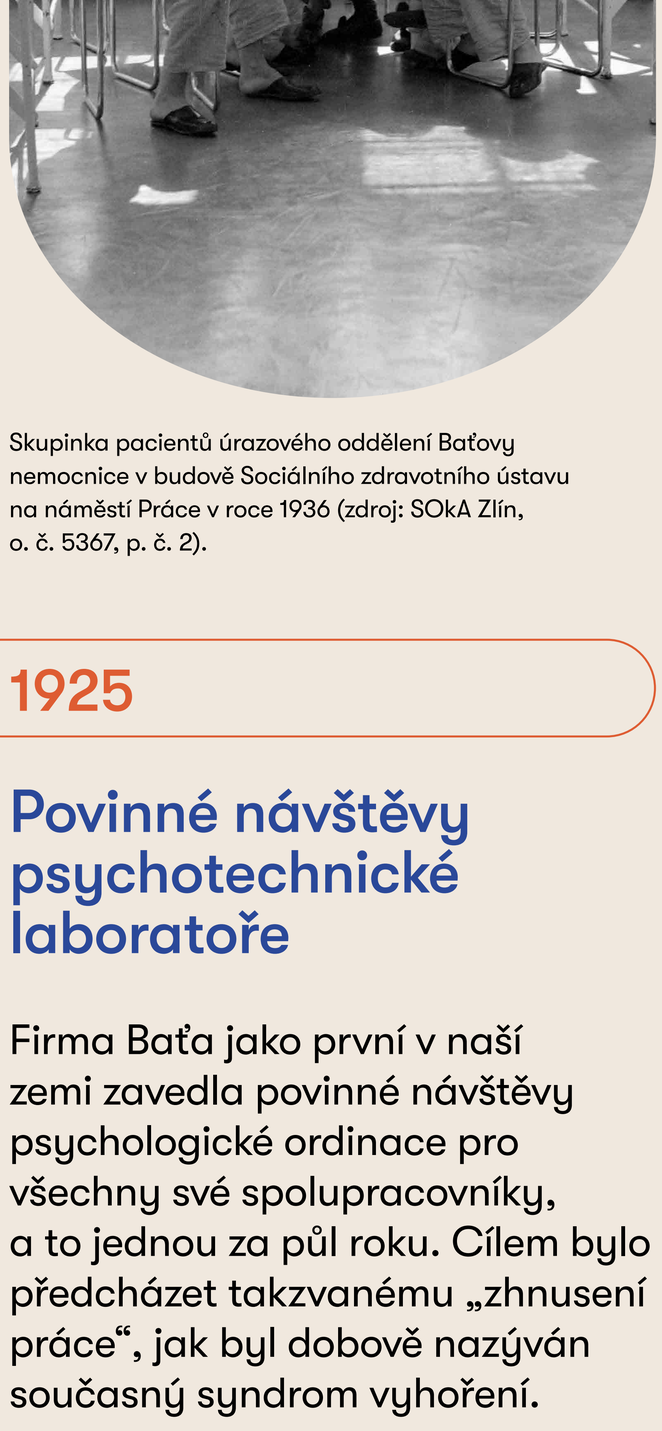
- péče o seniory,
- zaměstnávání seniorů,
- péče o sirotky, aktivní zapojení do náhradních rodin,
- finanční podpora potřebným,
- rozdávání potravin chudým,
- potravinové sbírky,
- podpora ošacením,
- abstinenční kroužek,
- sportovní kroužky pro chudé děti,
- zaměstnávání handicapovaných,
- příspěvek chudým rodinám na vzdělávání dětí, a další.

Poradny

Důležitou součástí sociální péče byla sociální poradna, která zajišťovala evidenci nemocných, dary pro novorozence a podporu z Baťova fondu. Zaměstnanci mohli své problémy anonymně předkládat prostřednictvím schránky umístěné u hlavní brány továrny, přičemž sociální poradna tyto podněty každodenně vyřizovala. Vedle ní fungovala i řada dalších poraden, například hospodářská či odborně-technická, jejichž služeb zaměstnanci hojně využívali.

Prvenství firmy Baťa v sociální a zdravotní péči

Průkopnické aktivy zaváděla firma Baťa také v oblasti sociální a zdravotní péče. Navazovala tak na myšlenku Tomáše Bati, že zdraví a spokojenost v osobním životě jsou základním předpokladem pro trvalý úspěch v pracovním prostředí. Zároveň bylo zřejmé, že k mnohým sociálním otázkám musí firma zaujmout vlastní iniciativní stanovisko a nespoléhat se na řešení ze strany státu.

Skupinka pacientů úrazového oddělení Baťovy nemocnice v budově Sociálního zdravotního ústavu na náměstí Práce v roce 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5367, p. č. 2).

1925

Povinné návštěvy psychotechnické laboratoře

Firma Baťa jako první v naší zemi zavedla povinné návštěvy psychologické ordinace pro všechny své spolupracovníky, a to jednou za půl roku. Cílem bylo předcházet takzvanému „zhnusení práce“, jak byl dobově nazýván současný syndrom vyhoření.

Starobní důchody cizím ševcům

Firma Baťa byla údajně jedinou firmou, která vyplácela starobní důchody i lidem, kteří ve firmě nikdy nepracovali, ale působili v ševcovské profesi. Jednalo se o reakci Tomáše Bati na tvrzení, že kvůli aktivitám firmy Baťa staří ševci hladoví a umírají v bídě. Nechal uskutečnit vlastní průzkum, jaká je reálná situace na trhu – v roce 1931 bylo registrováno 1 095 ševců, kterým firma vyplácela příspěvek ve stáří.

1926

Zaměstnávání nevidomých a handicapovaných

Firma Baťa byla první firmou v Československu, která vyvinula program zaměřený na zaměstnávání lidí s handicapem. Poprvé byli přijati do firmy v srpnu 1926 a během následujícího roku se jejich počet navýšil na celkem 185 osob s různým zdravotním postižením.

1927

Jedna z nejmodernějších nemocnic v Evropě

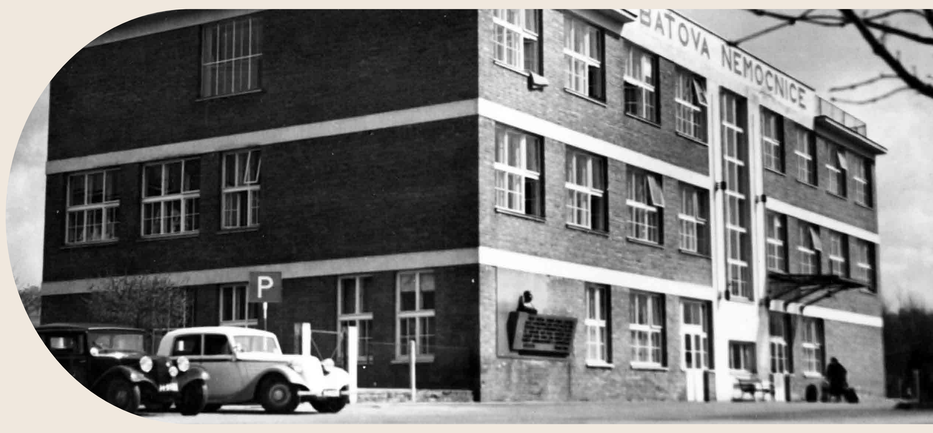
Baťova nemocnice byla nejmodernější nemocnicí v Evropě, která byla postavena soukromým subjektem.

Povinné zdravotní prohlídky

Firma Baťa jako první v naší zemi zavedla povinné zdravotní prohlídky jednou za půl roku. Pokud se spolupracovník nedostavil na prohlídku ve stanoveném termínu, za každý den meškání mu byla udělena pokuta až 50,- Kč (průměrná týdenní mzda dělníka byla okolo 600,- Kč), pokud toto odkládání trvalo déle než týden, platil tuto pokutu i vedoucí daného spolupracovníka. Jestliže odkládání trvalo déle než dva týdny, pak hrozilo, že bude takovému spolupracovníkovi zamezen vstup do továrny.

Dětské oddělení Baťovy nemocnice v roce 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5356, p. č. 1).

Vstupní budova nemocničního areálu v roce 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5348, p. č. 2).

1934

Největší výzkum v oblasti pedikúry

V letech 1930–1934 realizovala firma Baťa největší světový výzkum zaměřený na oblast pedikúry, vad a nemocí nohou a také péče o nohy. Výzkumu se zúčastnilo přes 40 000 000 osob a údajně nebyl doposud překonán.

1929

První deodorant pro chodidla

Firma Baťa uvedla na trh vůbec první deodorant pro chodidla. Ten měl trojí podobu podle preferencí zákazníka – tuhou, sypkou i tekutou. Základní složkou byly bylinné výtažky, převážně se jednalo o mátu a levanduli.

1930

Nemocenská v plné výši

Firma Baťa byla jedinou zaznamenanou firmou, která v době nemoci vyplácela svým spolupracovníkům nemocenskou v plné výši jejich průměrné mzdy za poslední rok. Je však nutno dodat, že financování probíhalo z úspor samotného pracovníka, protože ve firmě Baťa bylo povinností platit si dvojité sociální, zdravotní a důchodové pojištění.

Dvojité pojištění

Firma Baťa zavedla na popud Dominika Čipery a Tomáše Bati povinnost platit si dvojité sociální, zdravotní i důchodové pojištění. Tomáš Baťa prohlásil již v roce 1929, že československý stát nebude schopný vyplácet takovou výši důchodů ani sociální a zdravotní podporu, aby zůstala zachována produktivní životní úroveň lidí. Kromě pojištění, které vyžadoval stát, si museli pracovníci firmy Baťa hradit pojištění také interně, aby jim firma mohla zajistit kvalitní zdravotní péči, sociální příspěvky i nutné zabezpečení v důchodu.

Architektura

Tomáš Baťa se stal iniciátorem rozvoje celého města, nikoliv jen továrny. Rychle rostoucí továrna a tedy i počet obyvatel byly spojeny s potřebou rozvoje infrastruktury, občanské vybavenosti a bydlení.

Typickými znaky baťovské architektury byly standardizace staveb, použití červené cihly, velká okna a důraz na čisté, funkční linie.

Sklad gumáren v roce 1936 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4348, p. č. 1).

Výstavba 21. budovy v roce 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1745, p. č. 1).

Bydlení pro spolupracovníky

V letech 1912–1913 realizovala firma Baťa ve Zlíně první projekt rodinného bydlení pro zaměstnance.

Ve Zlíně bylo v meziválečném období postaveno přibližně 2 200 baťovských rodinných domků určených pro zaměstnance firmy Baťa.

6,15 m × 6,15 m

Rozměr 6,15 metrů × 6,15 metrů představoval základní modul baťovské architektury, který umožňoval standardizovanou, rychlou a hospodárnou výstavbu továren i obytných domů.
Z těchto modulů se skládaly tovární budovy.

Zahradní město

Jako starosta Zlína upozorňoval Tomáš Baťa již v roce 1925 na to, že město musí lidem nabídnout dostatek zeleně a prostoru pro pobyt na čerstvém vzduchu. Chápal město jako komplexní prostředí pro život, nikoliv pouze jako zázemí továrny.

Firma Baťa vybudovala nemocnici, školy, jesle, obchodní a kulturní zařízení i služby pro volný čas. Smyslem tohoto přístupu bylo vytvořit stabilní a funkční prostředí, v němž se zaměstnanec mohl plně soustředit na práci a zároveň mít ve svém okolí vše potřebné pro kvalitní každodenní život.

Tomáš Baťa dokázal pro své záměry získat přední architekty své doby, kteří se podíleli na podobě výrobních areálů i městské struktury Zlína. Mezi klíčové osobnosti patřili Jan Kotěra, František Lýdie Gahura, Vladimír Karfík a Miroslav Lorenc.

Baťovskou architekturu je možné vidět i v jiných městech v Česku a na Slovensku, kde firma působila:

1929 – Otrokovice
1931 – Bošany
1931 – Třebíč-Borovina
1931 – Nové Zámky
1934 – Svit pod Tatrami
1935 – Napajedla
1938 – Partizánske
1938 – Liptovský Svätý Mikuláš
1939 – Zruč nad Sázavou
1939 – Sezimovo Ústí

Expanze továren a měst

Mnohé státy se ve snaze ochránit vlastní produkci obuvi před expanzí levných výrobků firmy Baťa rozhodly jejich dovoz zakázat. Pokud firma nemohla vyvážet hotové výrobky, začala vyvážet celé továrny.

Spolu s nimi byly vyváženy i koncepty celých měst. Dodržován byl baťovský modul 6,15 × 6,15 m, který určoval podobu továrních budov. Kromě architektury byl exportován také systém výroby, organizace práce a životní styl spolupracovníků firmy.

Výrobu i rozvoj měst přijížděli koordinovat pracovníci ze Zlína. Jejich cílem bylo získat místní obyvatele pro práci v továrně a postupně je seznámit s baťovskými principy práce i života.

Baťovská města v Evropě

1931 – Otmęt (Ottmuth, Polsko)
1931 – Borovo (Chorvatsko)
1931 – Chełmek (Polsko)
1932 – Möhlin (Švýcarsko)
1932 – Hellocourt (Francie)
1932 – East Tilbury (Velká Británie)
1934 – Best (Nizozemsko)
1941 – Martfű (Maďarsko)

Kromě překážek v exportu vedly firmu Baťa k zakládání továren po celém světě i další důvody. Patřilo mezi ně zejména hledání nových zdrojů, lepší dostupnost surovin a zakládání vlastních plantáží. Továrny byly vždy umisťovány tak, aby měly co nejvýhodnější napojení na dopravní infrastrukturu – nejčastěji v blízkosti splavných řek, železnic či letišť, tedy u nejlevnějších dostupných způsobů dopravy.

Baťovská města ve světě

1934 – Batanagar (Indie)
1939 – Belcamp (USA)
1939 – Peñaflor (Chile)
1939 – Batawa (Kanada)
1939 – Gweru (Zimbabwe)
1940 – Batapur (Pákistán)
1940 – Rufisque (Senegal)
1942 – Limuru (Keňa)

Dále Jan Antonín Baťa rozvíjel města

1940 – Batatuba (Brazílie)
1944 – Mariapolis (Brazílie)
1953 – Batayporã (Brazílie)
1954 – Bataguassu (Brazílie)

Prvenství firmy Baťa v oblasti architektury a stavitelství

Železobetonová konstrukce 21. budovy v roce 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 5985, p. č. 1).

1930–1943

Výstavba vlastních měst a obytných čtvrtí

Vysoká vývozní cla, možnost být blízko zákazníkovi, reagovat na veškeré změny, přizpůsobit se trhu. Racionalizace, typizace, unifikace, která neměla ve světě obdoby. V letech 1930–1931 začali Tomáš Baťa a František Lýdie Gahura s projektováním a výstavbou nových průmyslových a zahradních měst: například Otrokovice–Baťov (ČR), Borovo (tehdejší Jugoslávie), Ottmuth (Polsko), Chełmek (Polsko), Möhlin (Švýcarsko), Hellocourt (Francie) atd. Koncernové zkušenosti nabyté z takřka desetileté praxe plánování průmyslových měst byly nakonec shrnuty do firemního manuálu Průmyslové město (1939). Podle tohoto konceptu bylo možné kdekoliv na světě postavit celé nové město.

1936–1939

Nejvyšší železobetonová stavba v Evropě: Správní budova firmy Baťa s výtahovou kanceláří šéfa

Architekt Vladimír Karfík v článku Vnitřní vybavení správní budovy našich závodů, který byl uveřejněn v časopise Zlín, napsal: „Celková výška budovy od podlahy 1. etáže jest 77.5 m, jest tedy nejvyšší stavbou v celé Evropě, a jinak mezi evropskými ‚mrakodrapy' ji předčí pouze o několik metrů stavba antverpské banky, jež však má kostru ocelovou." V budově se nacházelo několik na tehdejší dobu významných technologických novinek, jednalo se zejména o klimatizační systém, potrubní poštu, telefonní ústřednu Siemens, počítačky IBM nebo otevřené kanceláře. Známá je také pověstná pojízdná ředitelská kancelář, která disponovala umyvadlem s teplou a studenou vodou, pracovním stolem i telefonem.

Pohled na tovární areál (zdroj: archiv Nadace Tomáše Bati).

1928

Rekordní čas pro stavbu tovární budovy

Stavba čtyřetážové budovy trvala 28 dnů. V momentě, kdy bylo dokončováno poslední patro, v prvním už byla rozběhnuta výroba tak, aby bylo možné z této produkce zaplatit celou stavbu budovy ještě dříve, než bude dokončena.

Pohled na 21. budovu – sídlo administrativních oddělení firmy Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1763, p. č. 1).

Tomáš Baťa se spolupracovníky stavebního oddělení po ukončení stavby železobetonové kostry budovy skladů číslo 36 v roce 1929 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 2023, p. č. 2).

1931

Nejvyšší počet domů, ulic a čtvrtí postavených soukromou firmou

Zlín byl představován jako evropské město s nejvyšším počtem domů, ulic a čtvrtí vystavěných soukromým subjektem. Počet baťovských domků se vyšplhal k číslu 2 200.

1929

Stavby dřevěných koster

Firma Baťa byla podle dobového tisku jedinou firmou v Československu, která před stavbou významných budov zhotovovala jejich dřevěné kostry ve velikosti 1 : 1, a to z toho důvodu, aby bylo možné ještě doladit veškeré technické detaily. K takovým stavbám bylo využíváno prostranství v továrním areálu před budovou archivu. Vznikaly nejen dílčí části budov, ale dokonce i celé etáže plánovaných výstaveb, jako byl například Obchodní dům služeb na Václavském náměstí v Praze nebo Dům služeb v Brně i v Liberci. Ojedinělé však nebyly ani obdobné makety strojů.

Bourání staré zástavby na náměstí (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 758, p. č. 1).

Výroba, výzkum a export

Úspěch firmy Baťa byl do značné míry výsledkem její samostatnosti a postupného zbavování se závislosti na externích dodavatelích. Firma Baťanebyla pouze obuvnickou firmou, ale postupně vybudovala rozsáhlý a promyšlený systém výrobních i podnikatelských činností. Právě rozvoj desítek navazujících oborů umožnil firmě dlouhodobý růst, stabilitu a schopnost reagovat na proměnlivé podmínky trhu.

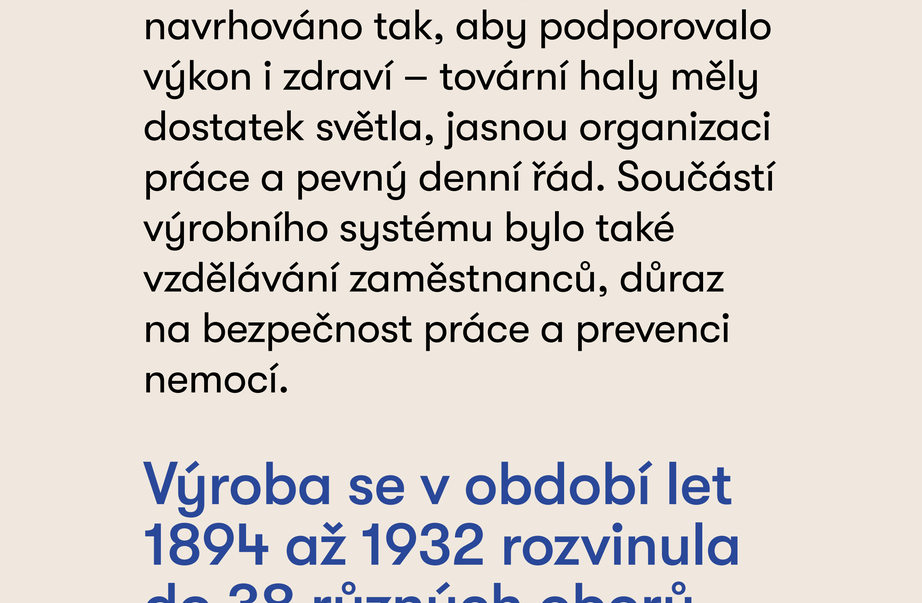

Pomocné výrobny obuvnických dílen (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1373, p. č. 1).

Výroba byla postupně mechanizována a standardizována tak, aby bylo možné vyrábět velké série kvalitní obuvi za dostupnou cenu. Firma si postupem času vybudovala vlastní koželužny, strojírny, gumárny, elektrárny i výzkumné laboratoře, čímž se stala do značné míry soběstačnou a nezávislou na externích dodavatelích. Díky tomu dokázala rychle reagovat na krize i výkyvy trhu.

Pracovní prostředí bylo navrhováno tak, aby podporovalo výkon i zdraví – tovární haly měly dostatek světla, jasnou organizaci práce a pevný denní řád. Součástí výrobního systému bylo také vzdělávání zaměstnanců, důraz na bezpečnost práce a prevenci nemocí.

Výroba se v období let 1894 až 1932 rozvinula do 38 různých oborů.

Expedice zboží z obuvnického skladu pomocí transportéru (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4381, p. č. 1).

MADE IN CZECHOSLOVAKIA

„Made in Czechoslovakia – značka, která je uvedena na naší obuvi, je nám závazkem. Závazkem, aby naše výrobky byly té nejvyšší jakosti. Jakákoliv nedokonalost nebude špatným znakem jen naší továrny, ale našeho národa, a to nemůžeme připustit.“

Export

Export byl pro firmu Baťa přirozenou součástí růstu a již od počátku 20. století patřil k jejím klíčovým strategiím. Pod vedením Tomáše Bati firma systematicky vstupovala na zahraniční trhy a přizpůsobovala své výrobky místním potřebám, kupní síle zvyklostem. Zásadní roli hrála hustá síť vlastních prodejen, která umožňovala přímý kontakt se zákazníkem a rychlou zpětnou vazbu.

Firma Baťa začala systematicky vyvážet obuv do zahraničí již před první světovou válkou, zejména do Rakouska-Uherska a Německa. Po roce 1918 se export stal klíčovým nástrojem růstu firmy a Baťa cíleně vstupoval na západoevropské i mimoevropské trhy.

Do roku 1925 měla firma Baťa obchodní zastoupení nebo vlastní prodejny ve více než 20 zemích Evropy i zámoří.

Ve druhé polovině 20. let se export stal natolik rozsáhlým, že významná část produkce směřovala mimo Československo.

V roce 1928 patřilo Československo díky firmě Baťa mezi největší vývozce obuvi na světě.

Ve snaze vyrovnat se s ochranářskými cly a dovozními omezeními začala firma již koncem 20. let zakládat zahraniční továrny.

Do roku 1932 vznikly první zahraniční výrobní závody například v Polsku (Chełmek), Švýcarsku (Möhlin) a Jugoslávii (Borovo).

Export nebyl založen pouze na vývozu výrobků, ale na přenosu celého systému – výroby, organizace práce, prodeje i školení zaměstnanců.

Tomáš Baťa prosazoval zásadu, že zahraniční pobočky mají vyrábět pro místní trh, za místní ceny a zaměstnáváním místních lidí.

Věda a výzkum

Věda a výzkum byly ve firmě Baťa chápány jako nezbytný předpoklad dlouhodobé kvality, soběstačnosti a konkurenceschopnosti. Tomáš Baťa prosazoval systematické hledání lepších materiálů, technologií i výrobních postupů a podporoval zavádění poznatků přímo do praxe.

Firma postupně vybudovala vlastní výzkumné a analytické laboratoře, které se zaměřovaly zejména na zpracování kůže, chemii, gumárenskou výrobu a testování materiálů. Výzkum byl úzce propojen s výrobou – jeho cílem nebyla teorie, ale okamžitá využitelnost v každodenním provozu a zvyšování kvality výrobků.

V roce 1934 nabízela firma Baťa více než 6000 různých druhů obuvi (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14517, p. č. 16).

První specializované firemní laboratoře začala firma Baťa systematicky budovat ve druhé polovině 20. let 20. století:

V období 1927–1928 započalo fungování analytických a chemických laboratoří ve Zlíně (zkoumání kůže, chemických procesů, barviv, lepidel a surovin).

Koncem 20. let nastal rozvoj gumárenských laboratoří (vývoj gumové a celogumové obuvi, testování materiálů).

Během 30. let se laboratoře stávají pevnou součástí Studijních ústavů, které slouží zároveň jako centra výzkumu, vzdělávání a inovací.

Laboratoře byly od počátku úzce propojeny s výrobou – jejich úkolem nebyl akademický výzkum, ale rychlé zavádění poznatků do praxe a posilování soběstačnosti firmy.

Prvenství firmy Baťa ve výrobě a exportu

V oblasti výroby patřila firma Baťa ke světovým špičkám. Bylo to způsobeno zejména tím, že většinu strojů si firma vyráběla sama a dokázala tak posunovat tehdejší technologické hranice na základě každodenní praxe, která byla podpořena vědeckým výzkumem. Nejinak tomu bylo v oblasti exportu – vždyť svět si jeden čas myslel, že „baťovec“ je národnost.

1927

První pásová výroba v Československu: Skokové zvýšení výroby

Firma Baťa byla první v naší zemi, která zavedla pásovou výrobu, a to podle principů detroitské automobilky Ford. Objem výroby se díky tomu zvýšil o 58 %.

Obuvnická dílna v roce 1919 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1495, p. č. 2).

Nejvyšší produkce výroby bot

V roce 1930 firma Baťa poprvé během jednoho dne vyrobila 100 000 párů bot – v té době se jednalo o nejrychlejší tempo tohoto typu výroby na světě.

Slévárny firmy Baťa ve 30. letech (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6582, p. č. 9).

1928

Největší exportér obuvi na světě

V důsledku produkce firmy Baťa se stalo Československo v roce 1928 největším exportérem obuvi na světě.

1935

Největší počet elektromotorů ve výrobě: 24 000

V roce 1935 využíval zlínský tovární areál ke každodennímu fungování přes 24 000 elektromotorů. Jednalo se o největší počet elektromotorů využívaných pro průmyslovou výrobu ve střední Evropě.

Využití plochy Obchodního domu k infomování o exportních plánech firmy Baťa v roce 1937 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 6030, p. č. 61).

1932

Nejvíce oborů podnikání v jednom koncernu

Firma Baťa byla považována za jeden ze světových unikátů – koncern, který se dokázal rozrůst do 38 nezávislých a nedotovaných oborů. Jediným dotovaným oborem bylo letectví.

Sdílení výrobních ambicí firmy Baťa ve veřejném prostoru (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14924, p. č. 22).

1933

Experimentální pěstování kaučuku

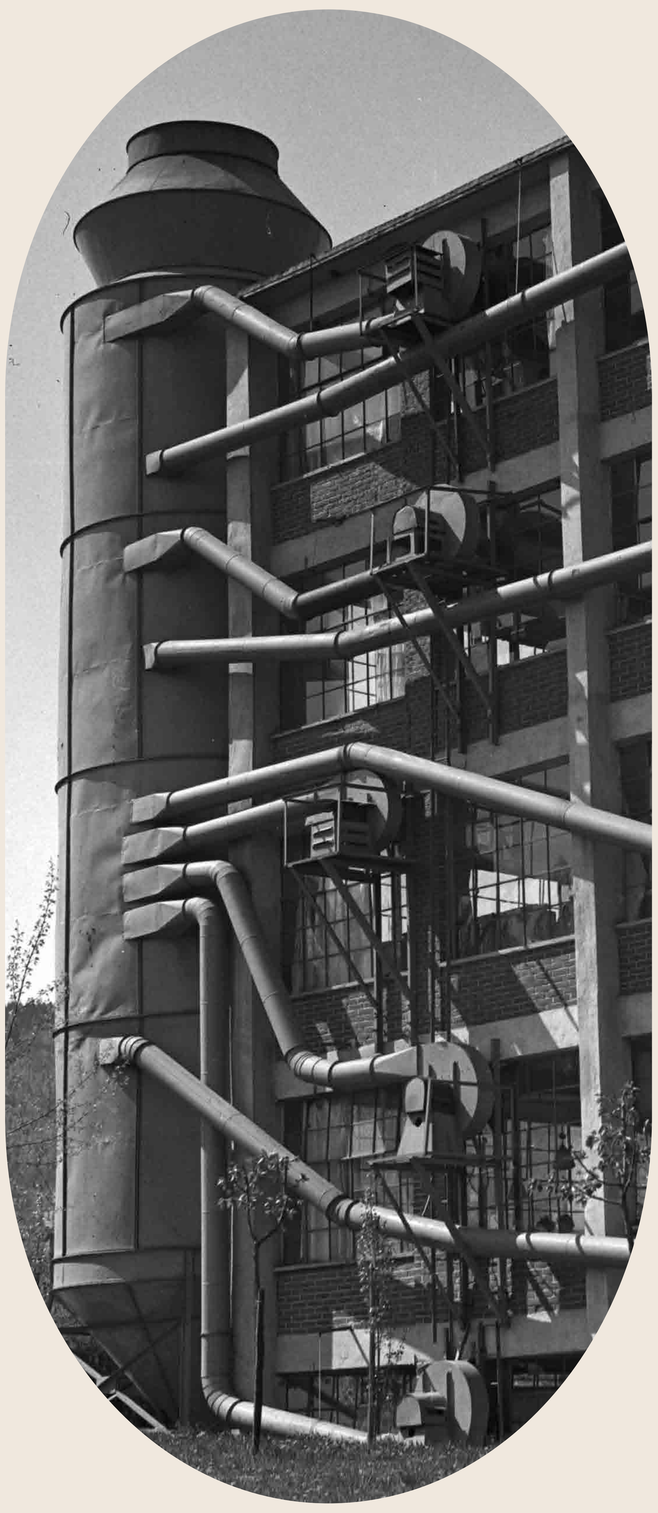
Firma Baťa začala pěstovat kaučukovníky ve 42. budově, a to s jasným cílem – naučit spolupracovníky těžit latex ještě před jejich odjezdem na kaučukové plantáže do exotických zemí. Nicméně vzhledem k tomu, že kaučukovník je vhodný k čerpání latexu až po deseti letech, museli jej uměle navrtávat a kaučuk do něj napouštět. Mladí muži však měli díky tomu před cestou do zahraničí jedinečnou možnost vyzkoušet si takzvané čepování latexu.

Vnitropodniková doprava v továrním areálu (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 941, p. č. 1).

Prvenství firmy Baťa v oblasti vědy

Firma Baťa patřila mezi technologické průkopníky, a to skutečně v celosvětovém měřítku. V neustálém zlepšování a inovacích viděli Tomáš Baťa i jeho následovníci jediný možný způsob rozvoje výroby. Údajně od roku 1929 přestala firma Baťa žádat o vystavování patentů na nově vzniklé technologie, protože bylo vyhodnoceno, že než jim bude patent udělen, bude využívaná technologie nahrazena novou.

Potrubí odsávacího zařízení na budově číslo 31, které sloužilo k udržování čistého ovzduší v dílnách až do let 1937–1938 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1732, p. č. 1).

1940

První v Evropě a druzí na světě ve výrobě umělého vlákna: Před nacisty utajený vývoj umělého vlákna pod vedením Otty Wichterleho

Jako asistent profesora Emila Votočka vedl Wichterle syna jednoho z ředitelů firmy Baťa, Ivana Vavrečku. Tímto setkáním začal osudový vztah Wichterleho s baťovským systémem. V té době vznikl při práci, která souvisela s Wichterleho habilitační prací, jako vedlejší produkt syntetický kaučuk – první syntetický polymer, který kdy Wichterle připravil.

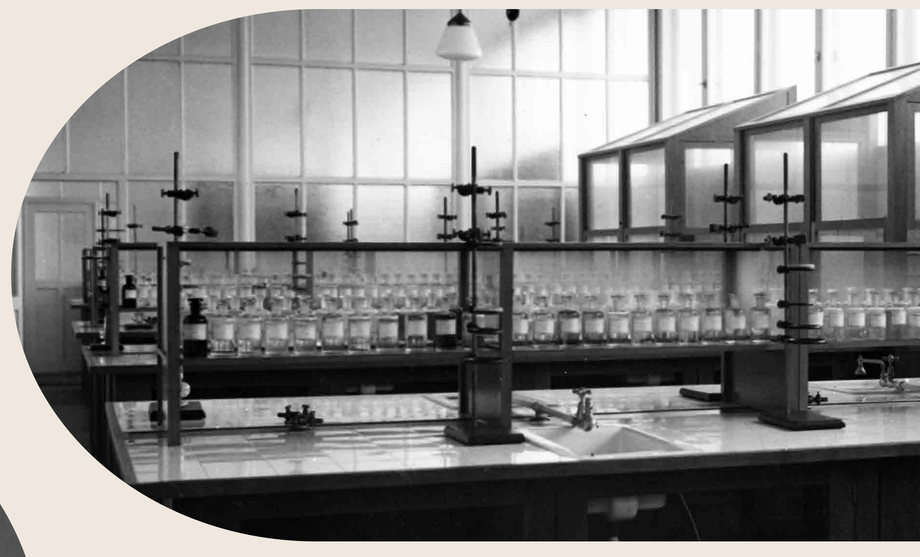

Chemik ve Výzkumném ústavu firmy Baťa v roce 1938 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 4610, p. č. 2).

Vavrečka o tom informoval ve Zlíně, díky čemuž následně za Wichterlem přijel referent Výzkumných chemických dílen firmy Baťa se snahou angažovat jej pro práci v těchto dílnách. 17. listopadu 1939 nacisté zavřeli všechny vysoké školy v Protektorátu Čechy a Morava a při následném zatýkaní profesorů, hlavně těch bez práce, se Wichterle rozhodl využít nabídku firmy Baťa přejít do Zlína. Přijat byl ředitelem baťovského Výzkumného chemického ústavu profesorem Landou 2. ledna 1940. Od poloviny roku 1940 začal s výzkumem polykondenzačních umělých hmot, kterým se poté věnoval po celou dobu svého působení ve Zlíně. Hlavní náplní této činnosti byl výzkum polyamidů. Hned při jednom z prvních pokusů se podařilo připravit makromolekulární polyamid, jehož tavenina se dala táhnout na dlouhá pevná vlákna. Výsledkem pak bylo polyamidové hedvábí – winop, později silon. O tomto úspěšném výsledku Wichterle ihned referoval řediteli ústavu Landovi, který s výsledkem seznámil ředitele firmy Baťa – Hlavničku a Čiperu. Následně bylo Wichterleho oddělení rozšířeno a pojmenováno jako Oddělení nových hmot.

Pohled do výroby (zdroj: archiv Nadace Tomáše Bati).

Vybavení firemní laboratoře (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 1145, p. č. 2).

1929

První telefonní spojení mezi Československem a Amerikou

24. listopadu 1929 se uskutečnil první telefonický hovor mezi Amerikou a Československem. Jednalo se o přímé spojení Praha – New York. Z pražské kanceláře firmy Baťa volal Josef Blažek s W. Löwendhelem, který v té době zastával pozici generálního obchodního zástupce prodeje obuvi Baťa v USA. Vyhledání pana Löwendhela tehdy trvalo 45 minut. Tento hovor však znamenal revoluci v propojení firmy Baťa, potažmo celého Československa s Amerikou.

1930

Použití prvního buldozeru

Na jaře roku 1930, když byl Baťa starostou města Zlína, byla při bourání ohradní zdi kolem místního zámku nasazena poprvé v republice tehdejší novinka – buldozer.

1935

Největší odsavače v Evropě

Americká spisovatelka Granville-Geiringerová uvedla ve své knize Zápisky o Zlíně informaci, že firma Baťa využívala k odsávání dílen největší odsávací zařízení v Evropě.

1929

Motorizování těžby dřeva

Firma Baťa byla fascinována technologiemi, které se začaly využívat ve světě pro těžbu dřeva. Nechala si proto vypracovat první studii na poloautomatizaci těžby. Jednalo se de facto o principy pásové výroby v oblasti lesního hospodářství. Využívány byly benzinové pily na kácení a řezání dřeva, půdní frézky, cirkulárky a vyvracečky kořenů. Těžba dřeva se tak zrychlila až čtyřicetkrát.

Kultura a sport

Firma Baťa výrazně ovlivnila rozvoj kultury a sportu ve městech, kde působila, a obě oblasti považovala za nedílnou součást kvalitního života. Sport i kultura byly chápány jako klíčové nástroje péče o mentální zdraví, regeneraci a osobní rozvoj spolupracovníků.

Tomáš Baťa byl přesvědčen, že člověk by se měl věnovat pozitivním činnostem, které posilují sebedůvěru a vnitřní stabilitu, přičemž sport vnímal jako cestu ke kultivaci těla i mysli.

Kultura měla v baťovském pojetí významnou vzdělávací roli – čím širší bylo všeobecné vzdělání člověka, tím větší jistotu a sebevědomí získával. Sport i kultura proto nebyly pouhou zábavou či odpočinkem, ale prostředkem, s jehož pomocí si člověk vytváří vztah k sobě samému, k učení a k odpovědnosti. Tyto oblasti měly přímý dopad na kvalitu pracovního výkonu a byly chápány jako součást dlouhodobé prosperity firmy i společnosti.

Důležitost volného času

„Základem rozvoje duše je volný čas. Správné využívání volných chvil je těžší než správné využívání pracovní doby, protože duše člověka se tvoří právě ve chvílích odpočinku.“

Tomáš Baťa

Mladí muži v dresech jednoho z fotbalových oddílů (zdroj: archiv Milana Veverky).

Kultura

Jen ve Zlíně vybudovala firma Baťa tři společenské domy a čtyři velká kina s celkovou kapacitou přibližně 5 500 míst a s dostupným jednotným vstupným. Zaměstnanci i široká veřejnost tak měli pravidelný přístup k divadlu, filmu, koncertům i dalším kulturním akcím.

Kultura tvořila součást širšího konceptu rozvoje města a péče o člověka. Mezi významné kulturní a společenské instituce a aktivity patřily zejména:

- Velké kino ve Zlíně
- Společenský dům (dnešní Interhotel Zlín)
- Dům služeb
- knihovny
- společenské akce
- oslavy Prvního máje

„Čtěte zdravé knihy, sledujte zdravé filmy a poslouchejte zdravou hudbu. Zdravé knihy, zdravé filmy jsou takové, které pojednávají o růstu, pokroku a překonávání. Knihy a filmy, které jsou plné úpadku, neštěstí a strachu, vás neposunou nikam, jen ve vašem nitru zasejí semínko strachu, které ve vás bude klíčit. S hudbou je to stejné, smutná hudba prohlubuje strach.“

Tomáš Baťa

Firma Baťa vedla své spolupracovníky k lásce k hudbě a podporovala je v tom, aby se věnovali zpěvu nebo ovládali hru na hudební nástroj.

„Zpěv působí blahodárně na tělo. Hudba zušlechťuje duši a zjemňuje srdce. Hudba je mluva duše.“

Tomáš Baťa

Sport

Každodenní a pravidelný pohyb byl nedílnou součástí filozofie firmy Baťa a cestou k ideálu průmyslového člověka. Již v brožuře Do nové práce (Cekota, 1927), která sloužila nově přijatým zaměstnancům k rychlé adaptaci, je zdůrazněna významná role sportu v životě člověka: „Skrze silné tělo je možné dosáhnouti silného ducha.“

„Sport je prostředkem vychovávajícím současně tělo i ducha. Radost a chuť trénovat tělo vnáší do nás nového ducha – říkáme mu sportovní duch.“

„Život je pohyb – nehybnost smrt. Co se hýbe, to žije, co stojí, to hnije.“

Tomáš Baťa

Sportovních příležitostí ve Zlíně nabízela firma Baťa zájemcům několik – patřily k nim například: footballový odbor | házená | volejballový odbor | box | těžká atletika | lehká atletika | lyžování | hockey | šachový odbor | cyklistický odbor | table-tennis | tennis | motorismus | lukostřelba | myslivecký oddíl.

Emil Zátopek

Emil Zátopek byl zaměstnancem firmy Baťa v době, kdy byl objeven jeho mimořádný běžecký talent. Během své kariéry získal řadu ocenění, vrcholu však dosáhl na olympijských hrách v Helsinkách v roce 1952.

Zde získal zlaté medaile ve všech vytrvaleckých disciplínách – v běhu na 5 000 m, 10 000 m a v maratonu. Ve všech závodech navíc překonal olympijské rekordy, přičemž maraton běžel poprvé v životě. Tento mimořádný triumf nebyl dosud – a s ohledem na dnešní systém kvalifikačních kol již ani nemůže být – překonán. Není proto divu, že Emil Zátopek získal v roce 1952 již potřetí titul „Nejlepší sportovec světa“.

Prohra? Stejně důležitá jako výhra

„Sportujte. Prohra ve sportu učí nás zdravě snášet prohry i v jiných částech života. Když sportovec prohraje, snad projeví i lítost, ale zároveň přemýšlí, jak změní taktiku, kde posílí trénink, a těší se na další závod, aby vyhrál. Nevzdává se. V životě postupujte stejně. Když prohrajete, trénujte více, změňte svou taktiku, ale nevzdávejte se.“

Tomáš Baťa

Blízcí spolupracovníci

Tomáš Baťa se obklopoval silnými lidmi, kteří dokázali vyjádřit svůj názor, včetně nesouhlasu s myšlenkou šéfa, protože jenom tak se mohla firma vyvíjet zdravě. Naopak byl opatrný vůči lidem, kteří s ním vždy bez výhrad souhlasili.

Lidí, kteří Tomáše Baťu ovlivnili, byly desítky. Za 38 let se jich ve firmě vystřídalo opravdu mnoho, vždy v ní však zanechali svou stopu a ovlivnili její vývoj. Seznamte se s některými z nich.

Hugo Vavrečka (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 14272, p. č. 8).

Hugo Vavrečka

Elektrotechnik, pedagog, novinář pro obor národohospodářství, válečný zpravodaj, literát, námořník, diplomat, ředitel Baťových závodů, sběratel historické keramiky. V roce 1906 se jako technický poradce seznámil s Tomášem Baťou a začalo jejich celoživotní přátelství. Za Masarykovy republiky Vavrečka působil jako významný vyslanec na vyslanectví v Budapešti a ve Vídni, Baťovi často přispěl radou a pomohl mu při orientaci v mezinárodních záležitostech. Pak opustil diplomatickou službu a dal přednost spolupráci s Tomášem Baťou přímo v jeho zlínské firmě. Od července 1932 patřil spolu s Janem A. Baťou a Dominikem Čiperou k tříčlennému vedení Baťova koncernu. Vavrečka měl ve firmě klíčové postavení a byl architektem její další zahraniční expanze.

Dominik Čipera (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3370, p. č. 3).

Dominik Čipera

Skoro devět let pracoval jako účetní ve lvovské pobočce Pražské úvěrní banky a získal cenné zkušenosti z finančnictví. Pak ho sňatek s nevlastní neteří Tomáše Bati přiblížil ke zlínskému podniku. Přijal zde zaměstnání, velmi brzy se osvědčil a stal se nejbližším spolupracovníkem Tomáše Bati. Působil při polovičním snížení cen (1922), podílel se na zavádění systému účasti na zisku a samosprávy dílen (1924). Baťa ho roku 1925 poslal získávat zkušenosti do USA a v témže roce byl Čipera ustanoven prokuristou firmy, tedy zplnomocněným zástupcem šéfa. Po úmrtí Tomáše Bati roku 1932 byl ihned zvolen zlínským starostou a zároveň patřil spolu s Janem A. Baťou a Hugem Vavrečkou k tříčlennému vedení Baťova koncernu. V obou těchto funkcích působil až do roku 1945. Jako ministr veřejných prací (1938–1942) se zasloužil o zahájení výstavby dálnice Praha–Brno a také o další důležité stavby. Po komunistickém převratu v roce 1948 uprchl na Západ a v Londýně se připojil ke spolupracovníkům Tomáše Bati juniora. Zemřel 3. září 1963 v kanadském Trentonu.

Josef Blažek

Při svých četných obchodních cestách se Tomáš Baťa setkával s mnoha lidmi, a tak se jednou také stalo, že „mladý obchodní cestující Josef Blažek a mladý továrník obuvi Tomáš Baťa setkali se ve vlaku v Břeclavi“. Dali se do řeči a tato rozmluva změnila směr Blažkova života. Dosud pracoval jako účetní a obchodní cestující v holešovské Kneiselově továrně na cukrovinky, pak toto zaměstnání opustil a přešel do Baťovy obuvnické firmy. Zpočátku pracoval jako účetní, brzy prokázal schopnosti ve vedení obuvnického provozu. Už v letech 1907–1909 se stal Baťovým zástupcem a roku 1916 ho Baťa ustanovil prokuristou firmy, tedy svým zplnomocněným zástupcem. Za první světové války, ve složitých provozních poměrech, si svou neúnavností a úsilím získal Baťovo velké uznání. V roce 1925, kdy dosáhl padesátky, dostal další poslání – stal se vedoucím pražské kanceláře firmy Baťa. S tím, jak rostl celostátní dosah působení firmy, vzrůstal i význam tohoto pražského pracoviště, na kterém Blažek působil.

Josef Blažek (uprostřed) mezi Tomášem Baťou a Bohuslavem Albertem, 1931 (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 120, p. č. 1).

Jan Antonín Baťa (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 353, p. č. 1).

Jan Antonín Baťa

Polorodý bratr Tomáše Bati nastoupil jako čtrnáctiletý do zlínské továrny a o rok později získával zkušenosti v Německu. V roce 1920 vedl pobočnou továrnu firmy Baťa v americkém Lynnu, ale podnikání zde brzy skončilo neúspěchem. Po návratu do Zlína působil v různých provozech a roku 1925 s několika spolupracovníky cestoval do Brazílie, Argentiny a Uruguaye. Pracoval jako vedoucí nákupního oddělení (1926) a poté náležel ke skupině 17 vedoucích, kteří tvořili širší vedení firmy (1929). Po úmrtí Tomáše Bati roku 1932 se stal šéfem firmy a patřil spolu s Dominikem Čiperou a Hugem Vavrečkou k jejímu tříčlennému vedení. Zaměřoval se na propagaci a reprezentaci Baťova koncernu, mj. též svou cestou kolem světa uskutečněnou letadlem, lodí a vlakem roku 1937. V červnu 1939 emigroval do USA, musel je opustit v lednu 1941 a poté se natrvalo usadil v Brazílii. Vedl tam svůj průmyslový podnik v nové osadě Batatuba, věnoval se agrární kolonizaci a založil další tři města – Mariapolis, Bataguassu, Batayporã. Zemřel 23. srpna 1965 v Sao Paulu.

Josef Hlavnička

Léta 1916–1918 strávil jako voják; tehdy poprvé navštívil Zlín, když přijel za svou sestrou, která byla zaměstnána u firmy Baťa. Po první světové válce se Josef Hlavnička do Zlína přestěhoval a nastoupil v podniku jako saldokontista v prodejním oddělení. Později se Josef Hlavnička oženil s nevlastní sestrou Tomáše Bati a postoupil na pozici vedoucího nákupu. Počátkem 30. let rozvíjela firma Baťa textilní výrobu, tedy obor, který Hlavnička vystudoval. Baťa jej poslal na dva roky do Anglie, aby se zde naučil jazyk a kupoval bavlnu na burze. Když se vrátil zpět, dostal pod správu celou textilní výrobu. Na počátku 30. let dostal Hlavnička na starost výstavbu budov punčochárny, přádelny vlny a plsťárny v Baťově. Po výstavbě továrního komplexu na Baťově se již Hlavnička pohyboval ve vedoucích kruzích firmy a roku 1939 dosáhl nejvyšších pozic. Po odchodu J. A. Bati se připojil k Čiperovi a Vavrečkovi v nejužším vedení firmy. V Hlavničkových rukou se za okupace soustředilo řízení závodů. Josef Hlavnička zemřel při tragické autonehodě 24. 5. 1943.

Josef Hlavnička (zdroj: SOkA Zlín, o. č. 3630, p. č. 1).

Tomáš Baťa junior (zdroj: SOkA Zlín, o č. 3090, p. č. 1).

Tomáš Baťa junior

Tomáš Baťa jr. se narodil Tomáši a Marii Baťovým. Už v dětství a během dospívání vštěpoval Tomáš Baťa svému synovi posvátné poslání obouvat lidi na celém světě. V roce 1929 nastoupil do učení v Baťově škole práce pro mladé muže ve Zlíně, aby poznal ševcovské řemeslo od základu. Později, prakticky celý svůj život, zdůrazňoval důležitost toho, že se vyučil řemeslu, když sám sebe představoval jako ševce. V pouhých sedmnácti letech byl Tomáš Baťa jr. spolu s dalšími spolupracovníky poslán do Švýcarska, aby zde založili továrnu. Když ho o rok později, 12. července 1932, hodlal jeho otec letecky ve Švýcarsku navštívit, letadlo se krátce po vzletu z firemního letiště v Otrokovicích zřítilo. Po smrti otce našel učitele ve svém nevlastním strýci Janovi a ředitelích, jako byli například Dominik Čipera, Hugo Vavrečka či František Malota, kteří byli nejbližšími spolupracovníky jeho otce. Tomáš Baťa junior byl pověřen vedením dvou největších obchodů společnosti, ve Zlíně a v Curychu. V roce 1939 přesídlil spolu se 164 lidmi z Československa, mezi nimiž bylo osmdesát specialistů na výrobu a strojní zařízení, do Severní Ameriky. V roce 1942 se Tomáš Baťa jr. stal občanem Kanady a připojil se k rezervám kanadské armády. Tomáš Baťa jr. zůstal po celý život plně oddaný rodinné firmě. Pod jeho vedením se podařilo firmu ve světě nejen zachránit, ale i rozvíjet, takže se stala největší obuvnickou společností v historii. Do roku 1980 měla rekordních 87 000 zaměstnanců a počet vyrobených bot vzrostl z 23 milionů párů (1945) až na 220 milionů párů ročně (1984).

38 oborů podnikání Tomáše Bati

1894

Výroba obuvi

21. 9. 1894 byl Antonínu Baťovi vydán živnostenský list opravňující k výrobě obuvi; průlom ve výrobě nastal v roce 1897 – na trh byla uvedena baťovka, obuv cenově dostupná pro většinu obyvatelstva.

1903

Strojírenství

Počátky strojírenství hledejme v zámečnické dílně, ve které pracovali Antonín i Tomáš; během let se strojírenství stalo klíčovým oborem firmy, která tak byla schopna vyrábět si vlastní stroje.

1909

Polygrafie

Tovární tiskárna umožnila firmě tisknout komerční tiskoviny a další drobné tisky. Díky vlastní tiskárně mohla firma začít s rozsáhlou plakátovou reklamou.

1910

Stravování

V roce 1910 byl zahájen provoz dělnické kuchyně; o rok později také úřednické kuchyně (koncese vydány 1911, 1912). Přebytky z kuchyně byly věnovány chudým.

1915

Koželužství

Koželužny hrály v továrně klíčovou roli, neboť kůže byla základní surovinou pro výrobu obuvi; nedlouho po otevření produkovaly 500 až 800 hovězích kůží denně.

1916

Maloobchod

Konzum zaměstnanců fy T. & A. Baťa byl založen jako družstvo, jehož podílníky byli zaměstnanci firmy; během války sloužil k zásobování spolupracovníků zejména potravinami.

1916

Zpracování dřeva

Pro nedostatek kůží byla v roce 1916 zahájena výroba dřeváků; provoz měl sušárnu dřeva a strojovnu, která denně zpracovala v průměru 60 m³ dřeva; vyráběla 3 000 kopyt a 31 000 podpatků denně.

1917

Zemědělství

Firma zakoupila hospodářský dvůr Cecilka u Lužkovic, aby mohly být konzum i tovární jídelny denně zásobovány čerstvým mlékem, masem a plodinami.

1917

Elektrárna

V továrních provozech firma postupně využívala elektrickou energii (koželužna 1915); v roce 1917 byla zakoupena elektrárna od společnosti Ericsson, která stála ve Zlíně v prostoru ulic Vodní a Zarámí; v letech 1918–1921 byla vybudována velká moderní elektrárna – kotel s automatickým přikládáním, zásobní kapacita 100 vagonů uhlí.

1917

Tuzemská maloobchodní síť

V tomto roce začaly působit vlastní prodejny obuvi firmy Baťa v českých zemích a ve Vídni, ve dvacátých letech se síť prodejen rozšířila po celém Československu.

1918

Zahraniční prodejny obuvi

Na sklonku roku 1918 měl Baťa prodejny v Polsku, Rumunsku a Rakousku, v dalších letech přibyly prodejny v Dánsku, Anglii, Holandsku, Jugoslávii a dalších zemích; v roce 1932 jich bylo již 666.

1918

Lesní hospodářství

Firma započala s lesním hospodářstvím v Loučce a Lázech; dřevo bylo klíčovou surovinou pro kopytárnu, stavebnictví i otop.

1918

Cihelna

Byla zakoupena cihelna a vybavena moderními stroji; rostla spotřeba cihel, odhad činil okolo 30 000–50 000 cihel ročně; kapacita koupené cihelny přestala brzy stačit, proto byla v roce 1924 postavena nová cihelna.

1918

Vydavatelství novin

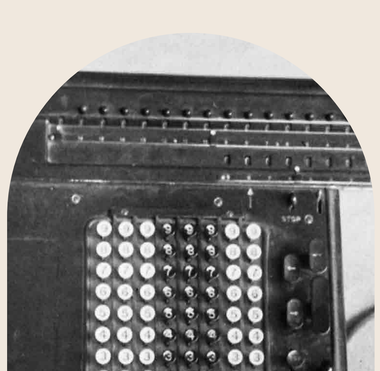
Tomáš Baťa obdivoval sílu tisku a rozhodl se ji využít k informování zaměstnanců i obyvatelstva; první název novin zněl „Sdělení zřízenectvu firmy T. & A. Baťa“; v roce 1925 byl náklad novin 10 000 kusů.

1919

Zpracování papíru

Zakoupena papírna v Želechovicích; později byla postavena vlastní velká papírna, která dokázala zásobovat kartonážní oddělení, jehož průměrná denní produkce činila 28 000 krabic.

1919

Závodní spořitelna

Závodní spořitelna zřízená roku 1919 zaměstnancům nabízela 10% úrok k vložené částce; výše úspor byla u některých pracovních pozic podmínkou kariérního růstu.

1920

Reklama

Reklamní oddělení se stalo jedním z klíčových pracovišť firmy, bylo komunikačním mostem mezi zákazníkem a zlínským podnikem, zajišťovalo plakáty, letáky a mnoho dalšího.

1923

Správkárny obuvi

Firma začala zřizovat vlastní správkárny obuvi jako novou službu zákazníkům, zpravidla působily při prodejnách a rozšířily se po celé republice i do zahraničí.

1924

Letectví

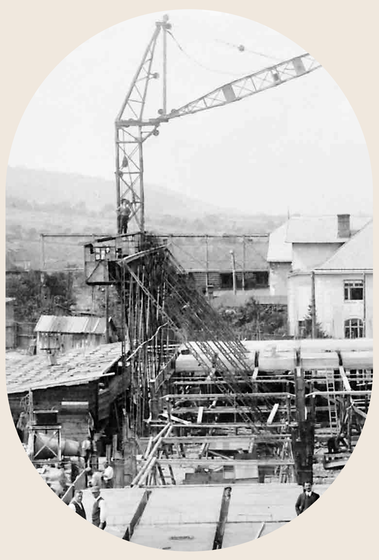
První letadlo bylo pro firmu zakoupeno v roce 1924, první pilot Jindřich Brouček používal letadlo k reklamním účelům; první letiště bylo vybudováno na Podvesné.

1924

Gumárenství

Potřeba gumových podpatků podpořila rozvoj gumárenství, denní výroba činila 20 000 párů; postupně přibyla výroba gumové obuvi, podlahovin atd.; v roce 1929 firma zpracovávala 500 tun kaučuku, v roce 1932 měla 35 gumárenských dílen.

1924

Stavebnictví

Bylo zřízeno stavební oddělení, které projektovalo a zajišťovalo výstavbu továrních budov, obytných čtvrtí a všech dalších firemních objektů.

1924

Železniční doprava

Od roku 1924 měla firma akciovou majoritu železniční trati spojující Otrokovice, Zlín a Vizovice, na které v roce 1931 převzala provoz; mimo to měla firma i vlastní vnitropodnikovou dopravu.

1926

Automobilová a nákladní doprava

Pro zásobování prodejen bylo zakoupeno několik osobních a 16 nákladních vozidel; počet vozidel rychle rostl a osobní auta bylo možné pronajímat i k soukromým účelům.

1926

Chemická výroba

Vyráběly se krémy na boty, suroviny pro činící směsi na zpracování kůží a jejich barvení, vznikaly receptury lepidel, laků atd. Firma Baťa držela desítky patentů v chemickém oboru.

1930

Pojišťovnictví

Firma založila interní vzájemnou pojišťovnu Atlas a zavedla revoluční systém tzv. „dvojitého pojištění“, v jehož rámci zaměstnanci odváděli pojistné státu i firmě, aby jim mohla garantovat nadstandardní benefity a kvalitní péči.

1926

Vydavatelství knih

Baťovská společnost Tisk byla založena v březnu 1926, fungovala jako redakce, vydavatelství a tiskárna, v roce 1932 získala knihkupeckou a nakladatelskou koncesi; vydala více než 160 titulů.

1930

Prodej benzinu

Po získání koncese (1929) firma zahájila prodej benzinu a nižšími cenami přinutila konkurenci snížit cenovou hladinu v regionu; později byla v Otrokovicích otevřena rafinerie.

1926

Kino

V sále nového firemního obchodního domu (dnes Tržnice) se poprvé promítalo 12. prosince 1926, třetí podlaží této budovy pak sloužilo jako velký biograf; v roce 1932 byla otevřena novostavba Velkého kina pro 2 500 diváků.

1931

Textilní výroba

Firma zahájila výrobu vlastních textilií pro látkovou obuv; vznikla také výroba ponožek a punčoch.

1927

Filmová tvorba

Od roku 1927 se veřejně promítaly filmové občasníky „Baťův žurnál“ s reportážemi a aktualitami o firmě Baťa; ve filmovém oddělení byl v roce 1929 natočen první firemní reklamní film a následovaly snímky dalších žánrů.

1931

Plynárenství

Vedle elektrárny byla postavena plynárna a firma zahájila plynofikaci města. Cena plynu byla jedna z nejnižších v republice.

1927

Zpracování potravin

V budově firemního obchodního domu (Tržnice) bylo otevřeno několik jídelen, které firma zásobovala potravinami z vlastní produkce. Baťa zastával názor, že dělník potřebuje dvě teplá jídla denně, ideálně masitá. Denně se vařilo průměrně 7 000 obědů. Pekárna byla schopna vyrábět 55 rohlíků za minutu.

1932

Výroba pneumatik

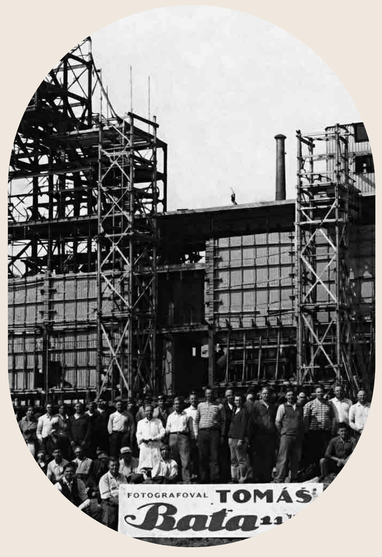
Rozvinula se výroba automobilových pneumatik, a to po předchozích zkušenostech s výrobou plášťů pro bicykly a motocykly (1930 a 1931).

1929

Pedikúra

10. července 1928 došlo z Baťova příkazu k zahájení služby „Péče o nohu“ ve Zlíně, odkud se pedikúra rychle rozšířila a stala se součástí provozu Baťových prodejen; od roku 1929 měla vlastní oddělení.

1932

Uhelné doly

V létě 1931 firma prováděla pokusné vrty u Ratíškovic; v roce 1932 zakoupila pozemky a doly v Ratíškovicích a Dubňanech; moderní efektivní důl „Tomáš“ byl zprovozněn v Ratíškovicích v roce 1933.

1932

Námořní doprava

Námořní loď Morava měla za cíl dopravovat do Asie obuv a nazpět suroviny, menší loď Little Evy měla sloužit k pobřežní plavbě v Baltském a Severním moři.

1932

Hotel

V prosinci 1932 byl zahájen provoz v novostavbě hotelu „Společenský dům“ s kapacitou až 700 osob, který nabízel moderní ubytování v 300 pokojích vybavených vlastní koupelnou.

1932

Výroba letadel

V červnu 1932 firma zahájila ve svých strojírnách konstrukci bezmotorových letadel, na kterou později navázala výroba motorových letadel „Zlín“.

Tato výstava vznikla z hluboké úcty k odkazu Tomáše Bati a k jeho mimořádné nadčasovosti. Myšlenky, které formovaly jednu z nejúspěšnějších firem světa, neztratily nic ze své síly ani dnes – právě naopak. Stále připomínají, že skutečný pokrok vyrůstá z práce na sobě, z odpovědnosti, služby a odvahy tvořit.

Přáli bychom si, aby pro vás byla výstava nejen zdrojem poznání, ale i zážitkem. Aby vás inspirovala a možná ve vás probudila i tichou aspiraci hledat smysl v tom, co děláte, a vnímat vlastní roli ve světě vědomě a s větší odvahou.

Poděkování patří všem partnerům a podporovatelům výročního projektu Baťa: 150 – Touha tvořit. Díky jejich důvěře a spolupráci může být baťovský odkaz předáván dál – jako živá inspirace pro současnost i budoucnost.

Výstava v tichosti připomíná také odkaz Mgr. Pavla Hrubce, ředitele Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, který nás náhle opustil v průběhu příprav celého projektu. Jeho odborný přístup, lidskost a hluboký vztah ke kulturnímu dědictví regionu zůstávají trvalou součástí práce, na níž se podílel, i hodnot, které tato výstava nese.

NADACE TOMÁŠE BATI

Generální partner

FOSFA Life Science

Hlavní partneři

Bata Shoe Foundation · Bata · KOMA Modular · PSG · TRINITY BANK

Tvoříme spolu

zlín. city of endless possibilities · Zlín Outside the box · Tomas Bata University · BATA REGION · Muza

MUZEUM JIHOVÝCHODNÍ MORAVY VE ZLÍNĚ · ŠVEC GROUP · OMAP Estate · Východní Morava

Další aktivity firmy Baťa

1912 Domky pro spolupracovníky
1918 Škola pro nově přijaté zaměstnance
1924 SK Baťa
1921 Závodní orchestr
1921 Podnik otevřen pro exkurze
1925 Psychotechnická laboratoř
1925 Baťova škola práce pro mladé muže
1926 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením
1927 Baťova nemocnice
1928 Baťův podpůrný fond
1929 Baťova škola práce pro mladé ženy
1929 Exportní škola
1930 Škola pro prodavače
1930 Masarykova pokusná měšťanská škola
1930 Zoologická zahrada u zámku
1930 Muzeum obuvi
1932 Vyšší lidová škola Tomáše Bati ve Zlíně

BAŤA 150 LET

bata150.cz

Touha tvořit

unesco

Oslavy 150. výročí narození Tomáše Bati, podnikatele (1876-1932) ve spolupráci s UNESCO